

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

27. évfolyam 9. szám

2018. szeptember

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Halász Annamária:** Egy lépéssel közelebb a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek jogi helyzetének rendezéséhez 3

Műhelykérdések

- Útmutató a babáknak és kisgyermekeknek nyújtott könyvtári szolgáltatásokhoz 7

Konferencia

- Kardos Ferenc:** Könyvkincsek zalai falvak könyvtáraiban 27

Olasás

- Veress Anikó:** A nyomok a könyvtárba vezetnek. Nyomozás a krimi világában – vetélkedő az iskolai diáknapon 37

Könyv

- Bánkeszi Katalin:** Egy „újraolvasott” élet 43

- Radó Rita:** Magyar irodalom a világhálón. Szabadon elérhető magyar nyelvű szöveggyűjtemények 46

- Szepesi Judit:** Elektronikus tanulási környezetek – Komenczi Bertalan könyvéről ... 50

From the contents

Annamária Halász: One step closer to the copyright reform of out-of-commerce works (3)

Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers (*translated by Judit Béres & Veronika Szinger*) (7)

Ferenc Kardos: Treasures from rural libraries in Zala County (27)

Cikkeink szerzői

Bánkeszi Katalin, az OSZK Könyvtári Intézet címzetes igazgatója; *Béres Judit*, az OSZK Könyvtári Intézet munkatársa, a 3K főszerkesztője, a Pécsi Tudományegyetem BTK Könyvtár- és Információtudományi Tanszékének adjunktusa; *Halász Annamária*, az OSZK jogtanácsosa; *Kardos Ferenc*, néprajzkutató, történész, könyvtáros, a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár igazgatóhelyettese; *Radó Rita*, az OSZK Digitalizáló osztályának munkatársa; *Szepesi Judit*, az OSZK e-learning tanácsadója; *Szinger Veronika*, a Neumann János Egyetem Pedagógiai Karának főiskolai docense, a Magyar Olvasástársaság vezetőségi tagja; *Veress Anikó*, a Szegedi Szakképzési Centrum Déri Miksa Szakgimnáziuma és Szakközépiskolája könyvtárostánára

Szerkesztőbizottság:

Bánkeszi Lajosné (elnök)

**Bartos Éva, Dancs Szabolcs, Mezey László Miklós, Németh Márton,
Szeifer Csaba, Venyigéné Makrányi Margit**

Szerkeszti:

Béres Judit

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest I., Budavári Palota F épület; Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Fehér Miklós**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Nagy László**

Borítóterv: **Gerő Éva**

Nyomta a NALORS Grafikai Nyomda, Vác

Felelős vezető: **Szabó Gábor**

Terjedelem: 8,25 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatja az

Emberi Erőforrások Minisztériuma

Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 Ft. Egy szám ára 400 Ft.

HU-ISSN 1216-6804

Halász Annamária

Egy lépéssel közelebb a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek jogi helyzetének rendezéséhez¹

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művek helyzetének jogi rendezésére irányuló célkitűzés az Európai Unióban egy jelenleg még elfogadás alatt álló szerzői jogi reformcsomag része. A jogalkotási folyamat az érdekeltek széleskörű bevonásával és érdekeik figyelembe vételével, megalapozott előkészítő lépések mentén halad előre. Az első kezdeményezéseknek egészen 2006-ig visszanyúló gyökerei vannak, azonban csak 2016-ban született meg az a normaszöveg szintű javaslatot tartalmazó irányelvtervezet², amely 2018 szeptemberében került az Európai Parlament elé. Az irányelvtervezetet az Európai Parlament 2018. szeptember 12-én első olvasatban elfogadta. A Parlament e döntésének apropóján tekintjük át az eddigi uniós jogalkotási folyamat eredményeit.

A kulturális anyagok digitalizálásáról és online hozzáférhetővé tételéről, valamint a digitális megőrzésről szóló, 2006. augusztus 24-ei 2006/585/EK európai bizottsági ajánlás az árva művek felhasználásainak kérdése mellett felhívta a figyelmet az *out of commerce* művek helyzetére is. Az ajánlás 6. (b) pontjában javasolt konzultáció eredménye a 2011. szeptember 20-án elfogadott egyetértési megállapodás (*Memorandum of Understanding*).³ A memorandumot az irodalmi és művészeti alkotások szerzőit, valamint kiadóit képviselő, továbbá a könyvtárak érdekében eljáró nemzetközi szervezetek kötötték meg. Az egyetértési megállapodás közös jogkezelésre vonatkozó javaslatot fogalmazott meg, és jogalkotási teendőket írt elő. 2016. szeptember 14-én jelent meg a digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló irányelvtervezet (a továbbiakban: DSM irányelvtervezet)⁴, amely célkitűzésként a szerzői és kapcsolódó jogok további uniós harmonizációját fogalmazza meg, különös tekintettel a digitális és határokon átívelő felhasználásra. A tervezet kitér a kereskedelmi forgalomból kikerült művek kedvezményezett intézmények általi felhasználására is, és normaszöveg szintű javaslatot fogalmaz meg a szabályozásra vonatkozóan.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művek jogi helyzetének problematikája egyfelől abból ered, hogy megjelenésükkor a digitális felhasználás még ismeretlennek számított,

ezért a kiadói szerződésekben a szerzők érvényesen nem rendelkezhetnek e vagyoni jogaikról; másfelől a jogosultakat gyakran gondos jogosultkutatás lefolytatása mellett is lehetetlen elérni. A Bizottság a DSM irányelvtervezethez készült hatástanulmányban⁵ is rámutatott arra, hogy a jogtulajdonosok felkutatása és az egyenkénti szerződések megkötése, azaz a jogtisztázás folyamata e művek esetében különösen magas költségekkel jár, és e költségek messzemenően nincsenek arányban az e művek által képviselt kereskedelmi (gazdasági) értékkel⁶. Ahhoz, hogy e művek ismét a kultúra szolgálatába álljanak, a szerzői jog korlátozása látszik szükségesnek, a kulturális örökséget őrző intézmények ugyanis alapvető kulturális missziójukat nem képesek a gyűjteményük e jelentős része felett gyakorolni. Más nézőpontból a jogtulajdonosok is elesnek attól a lehetőségtől, hogy az őket egyébként megillető szerzői vagyoni jogait érvényesítsék, és élvezzék az ebből származó előnyöket.

Általánosságban elmondható, hogy e művek egy része szerzői jogi védelem alatt áll, a jogtulajdonosok az esetek nagy részében azonban nincsenek olyan helyzetben, hogy érvényesítsék a műre vonatkozó felhasználási jogait. A kereskedelemben már nem kapható művek digitalizálása és terjesztése ugyanakkor azért is kiemelkedően fontos, mert ezek a művek gyakran semmilyen más csatornán és formában nem érhetők el, ugyanakkor jelentős, kulturális, tudományos, történelmi értéket képviselnek.

Hazánkban jelenleg nem rendezi jogszabály a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek jogi helyzetét⁷, így azok árva műként vagy az intézmények saját helyiségeiben felállított terminálokon tehetők hozzáférhetővé a nyilvánosság számára engedélyezés nélkül; szélesebb körű online felhasználásuk a jogosultakkal kötött szerződések alapján lehetséges. Ez egyben azt is jelenti, hogy a jelenleg hatályos jogszabályi környezetben a kereskedelmi forgalomban már nem kapható művek online hozzáférhetővé tételéhez a jogosulti engedélyek egyenkénti beszerzése szükséges, ily módon – a kereskedelmi forgalomban kapható művekhez hasonlóan – az online szolgáltatásuk érdekében felhasználási szerződéseket kell kötni a jogosultakkal (szerző, kiadó) a szerzői jogilag releváns felhasználási módokra. Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy a jogtulajdonosok felkutatása és az egyenkénti szerződések megkötése, azaz a jogtisztázás folyamata nagyban nehezíti a rendszer működképességét.

A fentiekből adódóan az is körvonalazódik, hogy a jelenlegi jogszabályi keretek nem elégségesek az elektronikus dokumentumküldő szolgáltatásokat célul kitűző könyvtári feladatok ellátásához; e téren a szükséges jogszabályi rendelkezések megalkotása tud megfelelő segítséget nyújtani a könyvtárak számára. A környező országok közül Szlovákiában, Csehországban és Lengyelországban is fogadtak már el nemzeti szabályokat a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek helyzetének jogszabályi rendezésére⁸. Ez a hazai jogalkotás számára is feladatként jelentkezik, amelyre várhatóan a DSM irányelv implementálása keretében kerül majd sor.

Az Európai Parlament által 2018. szeptember 12-én első olvasatban elfogadott DSM irányelvtervezetben rögzített jogintézmény lényege az, hogy a közös jogkezelők által biztosított engedélyezési rendszer keretében a közgyűjtemények kedvezményesebb feltételek között használhassanak fel minden olyan művet (nem csak irodalmi alkotásokat), amelyek kereskedelmi forgalomban már nem elérhetőek. A jelenlegi jogalkotási elképzelések szerint a kereskedelmi forgalomban nem kapható irodalmi művek szolgáltatása az elektronikus könyvtári haszonkölcsönzésen túli felhasználást tenne lehetővé a kedvezményezett intézmények esetében, vagyis azt, hogy a könyvtárak a művet online is hozzáférhetővé tegyék az olvasók számára.

Mindamellet, hogy a jogosítási folyamat egyszerűsítésével, és a kiterjesztett hatályú jogkezelés jogintézményének támogatásával a Parlament is egyetértett, az eredetileg előterjesztett szöveget módosításokkal fogadta el, melyek közül az alábbiak érdemelnek figyelmet.

A kereskedelmi forgalomban nem kapható művek definíciója a Parlament által elfogadott módosítás nyomán teljesen megváltozott. Az eredeti szövegben előterjesztett definíció így szólt: „egy mű vagy egyéb teljesítmény akkor minősül kereskedelemben már nem kaphatónak, ha a mű vagy egyéb teljesítmény egésze – minden fordítását, változatát és megjelenési módját ideértve – a szokásos kereskedelmi csatornákon keresztül nyilvánosan hozzáférhetetlen, és hozzáférhetővé válása észszerűen nem elvárható”⁹. A módosított szöveg a korábbi rugalmas definícióhoz képest másfajta megközelítést alkalmaz, lehetővé tenné ugyanis a tagállamok számára, hogy egy bizonyos véghatáridőhöz kössék az ezt megelőzően kereskedelmi forgalomban lévő mű tekintetében „a kereskedelmi forgalomban nem kapható feltétel” megvalósulását.¹⁰ A határidő meghatározására a tagállamok szabad kezet kapnak. Ez a gyakorlatban azt jelentené, hogy egy művet a kiadás évétől meghatározott eltelt időt követően lehetne kereskedelmi forgalomban nem kaphatónak tekinteni; ez az idő 6, 8 vagy 10 év is lehetne, igazodva a szakmai szokásokhoz. Annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy a határidőhöz kötött definíciót a hazai jogalkotó elfogadja-e, az eddigi koncepcionális elképzelések felülvizsgálatát igényli majd.

A másik jelentős változás a Parlament által elfogadott szövegben az, hogy a tagállamok számára kötelező lenne bevezetni egy kivételt, vagy olyan rendelkezést, amely az érintett jogokat korlátozná, és ezáltal feljogosítaná a kulturális örökséget őrző intézményeket arra, hogy a gyűjteményeik részét képező kereskedelmi forgalomban nem kapható műveket online hozzáférhetővé tegyék, feltéve, hogy az ilyenfajta felhasználás jövedelemszerzési célt nem szolgál, és a jogosultak bármikor tiltakozhatnak a kivétel alkalmazása ellen. A kivétel csak azokban az esetekben lenne alkalmazható, amikor a művek bizonyos típusai tekintetében vagy egyes felhasználási jogok vonatkozásában a kiterjesztett hatályú közös jogkezelés nem elérhető megoldás. Ennek meghatározására a tagállamoknak a szerzők, más jogosultak, a közös jogkezelő szervezetek, a kulturális örökséget őrző intézmények bevonásával tartott konzultációt kell kezdeményezniük, és ennek eredményeképp megjelölni azokat a szektorokat, ahol a közös jogkezelés mint főszabály nem érvényesíthető megoldás.

A hatékony elektronikus könyvtári szolgáltatások feltétele a szerzői jogilag védett alkotások tekintetében az automatizált jogosítási folyamatok kialakítása. Ez egyrészt a jogosultkutatás, másrészt a jogdíjak beszedésének és kifizetésének automatizálását jelenti, amely közös jogkezelés keretében valósulhat meg. A jogosítási folyamat a jogalkotás eszközeivel is egyszerűsíthető, az engedélyezési mechanizmusok alóli kivételek bevezetésével vagy a felhasználási jogok korlátozásával. A fentiekből látható, hogy a Parlament mindkét megoldást magáévá teszi a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek felhasználásának megkönnyítése érdekében. A Parlament 2018. szeptemberi döntése nyomán ily módon egy lépéssel közelebb kerültünk a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek jogi státuszának rendezéséhez.

Amennyiben az új jogi rezsím elfogadásra kerül, az egyedi jogosítás, így a jogosultakkal történő egyenkénti szerződéskötés csak a még kereskedelmi forgalomban kapható művek esetében lesz szükséges. Mindemellet az új jogi rezsím bevezetése azért is hárt el jelentős akadályt a digitális könyvtári szolgáltatások elől, mert a jogosultkutatás „a kereskedelmi forgalomban nem kapható” feltétel ellenőrzésére korlátozható.

A Parlament szeptemberi döntését háromoldalú tárgyalások követik az Európai Bizottság, az Európai Unió Tanácsa és az Európai Parlament között, majd ezt követően a tervezet újra a Parlament elé kerül szavazásra. Az irányelvtervezet szövege tehát még nem végleges, de bízni lehet abban, hogy a kereskedelmi forgalomban nem kapható művek helyzete belátható időn belül rendeződik, és a tárgyalások eredményeképp az irányelv olyan felhatalmazást ad majd a tagállamoknak, amely lehetővé teszi, hogy a saját szakmai viszonyaikkhoz legjobban illeszkedő nemzeti szabályokat alkossanak.

Jegyzetek

1. Az Európai Parlament 2018. szeptember 12-én hozott döntésének ismertetése.
  2. Az Európai Bizottság által 2016. szeptember 14-én megjelentetett, a digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló irányelv tervezete.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0593&qid=1482321269902&from=EN>
  3. Memorandum of Understanding, Key Principles on the Digitisation and Making Available of Out-of Commerce Works http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/copyright-info/20110920-mou_en.pdf.
  4. Az Európai Bizottság által 2016. szeptember 14-én megjelentetett, a digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló irányelv tervezete.
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0593&qid=1482321269902&from=EN>
  5. Commission Staff working document – Impact Assessment on the modernisation of EU copyright rules.
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/impact-assessment-modernisation-eu-copyright-rules>
  6. Az Európai Bizottság által 2016. szeptember 14-én megjelentetett, a digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló irányelvtervezethez kapcsolódó hatásvizsgálat szerint: „Az időigényes jogtisztázás magas lebonyolítási költségeket jelent a kulturális örökséggel foglalkozó intézmények számára. A Bizottság kulturális örökséggel foglalkozó intézmények körében végzett esettanulmányok alapján arra jutott, hogy egy könyv esetében körülbelül 50-100 euró közé tehető az összeg, míg egy plakát esetén 5.70-50 euró, egy fénykép esetén 0.70-1.70 euró, míg egy rövidfilm esetén nagyjából 27 euró.” Ezek az összegek magának a jogtisztázásnak a költségeit fedik, a szerződéskötéssel kapcsolatos erőforrásigényeket, és a jogdíjakat nem.
Commission Staff working document – Impact Assessment on the modernisation of EU copyright rules
<https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/impact-assessment-modernisation-eu-copyright-rules>
  7. Dancs Sz.: Az Európai Unió Bírósága előtt a könyvtárügy jövője? Könyv, könyvtár, könyvtáros, 25(9). 2016. pp. 3-8.
  8. Dancs Sz.: A V4 országok könyvtárosainak válaszai a digitális kor kihívásaira
http://epa.oszk.hu/00100/00143/00338/pdf/EPA00143_konyvtari_figyelo_2016_4_523-535.pdf
Dancs Sz.: A szerzői jog helye a nemzetközi könyvtárügyben és a lengyel szerzői jogi reform példája, Könyv, könyvtár, könyvtáros, 25(12). 2016. pp. 9-19.
  9. Az Európai Bizottság által 2016. szeptember 14-én megjelentetett, a digitális egységes piacon a szerzői jogról szóló irányelvtervezet.
<http://eur-lex.europa.eu/legalcontent/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52016PC0593&qid=1482321269902&from=EN>
  10. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P8-TA-2018-0337> Amendment 67
-
-

Útmutató a babáknak és kisgyermeknek nyújtott könyvtári szolgáltatásokhoz¹

ELSŐ RÉSZ

Jelen útmutató a 0-1 éves babákra és az 1-3 éves kisgyermekekre, illetve családjaikra, valamint a legfiatalabbak korai olvasásfejlesztését támogató intézmények szolgáltatásaira fókuszál.

Bevezetés

Az Egyesült Nemzetek 1989-es Gyermekjogi Egyezménye hangsúlyozza, hogy minden gyermeknek joga van képességei teljes kibontakoztatására, az információkhoz és programokhoz való szabad, ingyenes és egyenlő hozzáféréshez, függetlenül a kortól, a faji, nemi, vallási, nemzeti hovatartozástól, tekintet nélkül a kulturális háttérre, nyelvre, szociális helyzetre, illetve az egyéni készségekre és képességekre.

A könyvtári szolgáltatások elérhetősége a babák és kisgyermek számára kiemelkedő fontosságú. A korai mentális fejlődéssel kapcsolatos kutatások szerint nagy hatással van a babák és kisgyermek beszédfejlődésére és nyelvelsajátítására, ha beszélnek hozzájuk, énekelnek és olvasnak nekik. A gyermekek környezete jelentősen hozzájárul az olvasást előkészítő készségek fejlesztéséhez. Az olvasásra ösztönző környezet azt is jelenti, hogy elérhetőek benne a megfelelő olvasnivalók. Ehhez a családoknak világszerte szüksége van arra, hogy hozzáférjenek a helyi könyvtárak eszköztárához. A könyvtárral való korai ismerkedés megadja azt a biztonságérzetet, hogy ne féljünk segítséget kérni, hogy

---

¹ Copyright information: This publication was originally published as Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers (2007) in English by The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), The Hague, Netherlands. Name of translator: Dr. Judit Béres and Dr. Veronika Szinger. Organisation of translator/ Licensee: National Széchényi Library. Certification: The text of this document has been translated into Hungarian and differences from the original text may occur. This translation is provided for reference purposes only.

a könyvtár az a hely, ahol a kérdésekre választ lehet találni, ezért érdemes megismerni, milyen információforrások és technikai eszközök állnak rendelkezésünkre a könyvtárban. A speciális igényű (pl. kétnyelvű) gyermekek számára még fontosabb, hogy már korán használhassák a könyvtár szolgáltatásait. Ez lesz az intézményes nevelés megalapozója.

Az útmutató célja

Az útmutató célja, hogy világszerte segítséget nyújtson a közkönyvtáraknak a magas minőségű gyermekkönyvtári szolgáltatások kialakításában. Az útmutató eszköz kíván lenni a képzett, de e téren esetleg tapasztalatlan könyvtárosok kezében, akiknek felelősségi körébe tartozik a kisgyermekes családok szolgálata. A legfiatalabb felhasználókat segítő irányelvek szemléletét jól tükrözi az afrikai közmondás: „Egy *egész* falu kell, hogy felnevelj egy gyermeket.”

Célközönség

Az útmutató a gyakorló könyvtárosokat, könyvtárvezetőket és döntéshozókat, valamint a könyvtár- és információtudományi képzések hallgatóit és oktatóit kívánja megszólítani.

MÁSODIK RÉSZ

A gyermekkönyvtárak küldetése

„Azáltal, hogy a dokumentumok és programok széles körét teszik elérhetővé, a könyvtárak lehetőséget biztosítanak a gyermekeknek, hogy megtapasztalják az olvasás örömét, az ismeretszerzés és a képzeleti munka élményét. A gyermekeket és szüleiket meg kellene tanítani arra, miként tudják legjobban használni a könyvtárat, és hogyan fejlesszék képességeiket a nyomtatott és elektronikus média által...A gyermekeket bátorítani kell, hogy már korai élet éveikben is kezdjék el látogatni a könyvtárat, ami által nagyobb eséllyel maradnak könyvtárhasználók a későbbiekben is.” *(IFLA/UNESCO fejlesztési irányelvek a közkönyvtárak számára, 2001)*

Azáltal, hogy a közkönyvtár a programok és dokumentumok széles kínálatát tudja biztosítani, lehetőséget nyújt a babáknak, a kisgyermekeknek és az őket gondozó felnőtteknek, hogy a könyvtár olyan hely legyen a számukra, ahol szívesen látják őket, ahol kifejezetten az ő igényeikre szabott tanulást támogató források gazdag választékát érhetik el, illetve ahol megtapasztalhatják a korosztályuknak megfelelő mondókák, dalok, tapintható és képes könyvek élményét. Az, hogy a gyermek részévé válhat egy könyvtár közösségének, olyan korai szociális tapasztalat, amely felébreszti a kíváncsiságot és a képzeletet. A fejlesztő játékok, kirakók és játékos könyvek által a gyermek és gondozója közti tudás elvezet a gyermek és a számára megfelelő könyvek közötti kapcsolathoz.

A nyomtatott irodalomban gazdag környezet az első lépcsőfok az olvasás, majd az írás felé. A korai életszakaszban szerzett pozitív tapasztalat egy egész életre elültheti a gyermekben az olvasás iránt való érdeklődést, és megteremt a lehetőséget az írott nyelvhasználat megfelelő szintű elsajátításához.

A háromévesnél fiatalabb gyermeket nevelő családok igényeinek kielégítése

A családi nevelés és az egész életen át tartó tanulás kontextusában a háromévesnél fiatalabb gyermekek közkönyvtárakhoz való szabad hozzáférése alapvető emberi jog, amely hozzájárul a számolási készség és literációs tudatosság fejlesztéséhez.

A közkönyvtáraknak minden gyermeket ki kellene szolgálnia, ezért fontos, hogy tekintet nélkül arra, hogy a gyermek fogyatékkal élő vagy sem, mindenki számára elérhetőek legyenek a dokumentumok és a szolgáltatások. Szükséges lenne, hogy a könyvtárak biztosítsanak szolgáltatásokat, többek között kulturális programokat a fogyatékkal élő gyermekek számára is, ami a társadalomba és a könyvtári közösségbe való beilleszkedésüket segíti.

A kétnyelvű családok számára szükséges a többnyelvű és anyanyelvű anyagok biztosítása, hogy erősítsék a gyermekek, gondozóik és az olvasás kapcsolatát.

Különös figyelmet kell fordítani a vidéken élő gyermekekre, akiknek a lakóhelyén egyáltalán nincs könyvtári ellátás. Számukra mozgókönyvtári ellátást és a település helyi létesítményeiben megvalósított programokat kell biztosítani.

A városi gyermekeknek és családjaiknak is lehetnek speciális igényeik. A nagyvárosokban élő lakosság jelentős része is szenved különféle hátrányoktól, amilyen például a szegénység vagy az írástudatlanság. Hatalmas kihívást jelent az e családokban élő gyermekek könyvtári szolgáltatásokkal való elérése. A nagyvárosi, szegénység sújtotta területeken nem csak a babák és a kisgyermekes könyvtári ellátása jelent gondot. A nagyvárosi létforma áldozatait és tipikus problémáit is számba kell vennünk; azokat a szülőket, akiket elcsigáz a felgyorsult életmód és a szolgáltatások zavarba ejtő sokfélesége, vagy azokat, akik a hagyományos családmoddeltől elszigetelten élnek.

Célcsoportok

A legfiatalabb életkorban lévő gyermekek könyvekhez, új technológiákhoz és könyvtári szolgáltatásokhoz való hozzáférése a szülőktől és gondozóktól függ. Ez egyszersmind lehetőséget nyújt a könyvtáraknak, hogy számot vessenek az érintett felnőttek szükségleteivel, és tudatosítsák bennük az olvasás, a könyvek, a multimédia és a könyvtár szerepét a gyermekek fejlődésében.

A gyermekek korai fejlesztésének és a nekik szóló szolgáltatásoknak a célcsoportjai:

- a babák és a háromévesnél fiatalabb gyermekek
- a szülők és más családtagok
- a hivatalos gondviselők
- a kisgyermekgondozók és -nevelők
- az egészségügyi szakemberek
- más felnőttek, akik gyermekekkel, könyvekkel, médiával dolgoznak.

A babáknak és kisgyermekeknek szóló könyvtári szolgáltatások célja

- minden babának és kisgyermeknek jogot biztosítani egy olyan környezetre, ahol ő és családtagjai, illetve bárki, aki gyermekekkel foglalkozik, hozzáférhet a korosztálynak megfelelő játékokhoz, könyvekhez, multimédiához és egyéb forrásokhoz;
- létrehozni egy olyan nyomtatott irodalomban gazdag környezetet, amely ösztönzi az olvasás és a könyvek szeretetét;

- korai hozzáférést biztosítani a multimédiás készségek fejlesztéséhez és a technikai eszközök használatához;
- olyan dokumentumok biztosítása, amelyek be tudják mutatni a társadalom kulturális sokféleségét;
- ösztönözni a babák és kisgyermekek beszédfejlődését;
- fejleszteni a nyelvi és kétnyelvű készségeket, különös tekintettel a nyelvi és etnikai kisebbségekre;
- tájékoztatni a szülőket, hogy miért fontos a gyermekeknek szóló hangos olvasás a nyelvi és olvasási készségek fejlesztésében, különös tekintettel a nyelvi és etnikai kisebbségekre;
- bevonni és képezni a szülőket, gondozókat a hangos olvasásra, a könyvek és más dokumentumok használatára, gyarapítani a szülői/nevelői szereppel kapcsolatos ismereteiket, hogy megfelelően támogathassák a gyermek fejlődését és literációs tudatosságát;
- bevonni és képezni a szülőket és gondozókat, hogy melyek a gyermekek életkorának megfelelő dokumentumok, források, amelyek elérhetőek a könyvtárban;
- lehetővé tenni, hogy a gyermekek és szüleik, gondozóik megismerhessék más családok és kultúrák történeteit;
- megszilárdítani a sikerélményben gazdag könyvtárlátogatás szokását, amely egy egész életen át tartó literációs tudáshoz vezet;
- támogatni és összekötni mindazokat, akik a babákkal és kisgyermekkel élnek, gondozzák és nevelik őket most és a jövőben;
- teret kínálni a gyermekek és gondozóik számára, hogy összegyűljenek, megosszák egymással élményeiket, és közösségi élményben legyen részük;
- egy barátságos, befogadó, biztonságos helyet kínálni a gyermekek és családjaik számára.

Szolgáltatások

A gyermekek könyvtári ellátását ugyanolyan fontosnak kell tekinteni, és ugyanúgy kell biztosítani, mint a felnőtteknek nyújtott szolgáltatásokat. A gyermekkönyvtáraknak ki kellene szolgálnia a babák és kisgyermekek szükségleteit, ami támogatja a felfedező tanulást, az érzékelést és a későbbi írást-olvasást megalapozó literációs tudatosság fejlesztését.

A gyermekek fejlődésének korai szakaszában be kell vezetni és erősíteni kell olyan literációs készségeket, mint a beszédprodukció, a beszédhanghallás és beszédértés, valamint az olvasás. Ehhez a szülők és gondozók számára rendelkezésre kell álljanak zenék, könyvtárban használható játékszerek, valamint olyan terek, amelyek alkalmasak drámajátékra, a háztartási és a társadalmi ismeretek játékos elsajátítására, a tudományos ismeretterjesztésre. E témákban képzési alkalmakat és kézműves foglalkozásokat kell kínálni a szülők és mindazok számára, akik gyermekekkel foglalkoznak.

A mondókák, ringatók és más énekek, a képeskönyvek és a történetmesélés, vagy az olyan speciális számítógépes programok, mint az interaktív könyvek már egészen kicsi korban is széles tárházat kínálnak a gyermekek beszédfejlődését támogató eszközöknek.

Amiképpen a számfogalom és a literációs tudás, az infokommunikációs eszközök használatával kapcsolatos készségek fejlődése is ösztönözhető a korai években, amelyek a

felgyorsított ismeretátadás lehetőségét nyújtják, és a későbbi sikeres élet és karrier során hasznosítható ismeretekkel gazdagítják a gyermekeket.

A babák és kisgyermek szülei és gondozói számára olyan műhelyfoglalkozásokat kell szervezni, amelyek a családi neveléshez kapcsolódva képzik őket.

Sok ember számára nem a közkönyvtár az első hely, ahova elmegy. Azért, hogy mindenki hozzájusson azon eszközökhöz, amelyek a babák és kisgyermek fejlesztéséhez szükségesek, a könyvtárnak kell közelebb kerülnie a helyi közösségben élő emberekhez. Az orvosi és kórházi várótermek, a családsegítő központok, a bölcsődékben és családi napközikben elhelyezett kis képeskönyvgyűjtemények kiváló helyek arra, hogy kapcsolatba lépjünk a célcsoportunkkal. Együtt kell működnünk az egészségügyi intézmények dolgozóival, mert ők azok, akiket a kisgyermekes szülők a leggyakrabban látogatnak, és ahol a gyermekek fizikai és mentális fejlődését rendszeresen nyomon követik. A korai évek a legfontosabbak a beszédfejlődés szempontjából, ezért is fontos, hogy a könyvtár dolgozói együttműködjenek a megfelelő szakemberekkel.

De a gyerekeknek szóló történetmesélés és hangos olvasás a könyvtár falain kívül is fontos ahhoz, hogy tudatosítsuk az olvasás fontosságát a korai beszédfejlődésben. A parkok, várótermek, de még a bevásárlóközpontok is ideális helyszínek arra, hogy a gyermekekkel leülve olvassunk. Tájékoztatni kell a szülőket a könyvtárban és külső helyszíneken elérhető mesefoglalkozásokról, programokról.

Megkülönböztetett figyelmet kell szentelnünk azon szülőknél, akiknek az adott ország nyelve nem anyanyelve. Ezeknek a családoknak a gyermekei vagy kétnyelvűek lesznek, vagy teljesen más nyelven beszélnek majd, mint a szüleik. Fontos, hogy ezeket a szülőket támogassuk a saját nyelvük és kultúrájuk gyakorlásában és az új környezetbe való beilleszkedésben is. Ahol sem könyvek, sem könyvtárosok nem állnak rendelkezésre e célra, a nyelvi fejlesztés külsős programokon valósítható meg.

A dokumentumok kiválasztásának szempontjai

A legfiatalabbak számára alkalmas gyűjtemények szervezése és a szolgáltatások tervezése során a könyvtárosoknak olyan dokumentumokat kell választaniuk, amelyek jó minőségűek, az adott életkornak megfelelőek és biztonságosak a babák és kisgyermek számára. Kihívást jelentenek, de nem szegik kedvét a gyermekeknek, felkeltik a szülők és gondozók figyelmét, nem elfogultak vagy kirekesztőek, ösztönzőek és élmény őket olvasni.

A képeskönyvek különösen fontosak e korcsoport számára, amelyek mellett, hogy minden szempontból fejlesztik a gyermeket, örömteli közös élményt is nyújtanak a felnőtt és a gyermek számára.

A babák számára készült könyvek különböző anyagból készültek, tapintható, csörgő-zörgő könyvek lehetnek. Az illusztrált tapintható könyvek, amelyeket megfogni, megszagolni és hallgatni is lehet, különösen fontos szerepet játszanak a fogyatékkal élő gyermekek literációs fejlesztésében.

A hagyományos lapozókon és képeskönyveken kívül a látássérült gyermekek foglalkoztatásához szükség van finom szövetű, élénk színű képeskönyvekre és Braille-szöveges anyagokra is.

A vakok könyvtárainak minden országban biztosítaniuk kell speciális tapintható és hangoskönyveket, melyeket a közkönyvtárakon keresztül kölcsönözhetnek. Vannak

gyengénlátó szülőknek készült könyvek is, amelyek egyik oldalán Braille-írású szöveg, a másik oldalán kép található.

A soknemzetiségű lakossággal rendelkező települések közkönyvtárainak biztosítaniuk kell kétnyelvű, a helyi közösségben élők anyanyelvén írott és a közösség sokszínűségét bemutató dokumentumokat. A hangoskönyvek információt nyújtanak azok számára, akik nem tudnak olvasni az adott ország nyelvében.

Azon könyvtárak, amelyek játékokat kínálnak kölcsönzésre vagy helyben használatra, különösen ügyeljenek azok biztonságosságára és tisztaságára. A játékoknak az adott ország biztonsági szabványainak kell megfelelnie.

A könyvtár biztosítson információs és neveléssel kapcsolatos kiadványokat a szülők számára.

Környezet

A könyvtárnak könnyen elérhető, hívogató, vonzó, biztonságos, nem kihívó, nem fenyegető helynek kell lennie a babák, kisgyermek, szülei és gondozói számára. A könyvtár területét akadálymentessé kell tenni, ne legyenek például lift nélküli lépcsők vagy nehéz ajtók, s ne legyenek a kúszó-mászó és totyogó gyermekek számára veszélyes helyek sem. Ideális esetben a legkisebbeknek szánt szolgáltatásoknak külön helye kellene legyen a gyermekkönyvtári részlegen belül, ahol fejlesztő játékok és kisméretű bútorok vannak, a földön való játékhoz tiszta szőnyeg és padlófelület áll rendelkezésre, valamint lehetőleg a könyvtár épületében vagy a közvetlen közelében elérhetőek a korosztálynak megfelelő kiszolgáló helyiségek, mint például a gyermekeknek alkalmas WC és a pelenkázó. Arra is érdemes figyelmet szentelni, hogy álljon a szülők rendelkezésére szoptatásra, etetésre alkalmas hely.

A szülők és a gyermekek számára is megfelelő ülőalkalmatosságokat kell biztosítani. Mindezen feltételek biztosításával megteremthető a lehetőség, hogy a babák, kisgyermek, szülei és gondozói más családokkal is kapcsolatba kerüljenek a könyvtárban.

Alapvető fontosságú, hogy a könyvtár biztonságosan használható legyen a legkisebbek számára is. Jól bevált gyakorlat, hogy biztonsági ellenőrzést végeznek a könyvtár területén, és olyan intézkedéseket tesznek, melyek által minimalizálni lehet a lehetséges veszélyforrások számát, pl. be lehet fedni a konnektorokat és az éles széleket a bútorokon és polcokon.

A játékokat kínáló könyvtárak gondoskodjanak róla, hogy azok gyermeki használatra alkalmasak, tiszták és biztonságosak legyenek.

A jó fényviszonyok és az erős színkontrasztok segítik a gyengénlátó gyermekeket és szülőket környezetük észlelésében és a könyvtár területén való tájékozódásban.

Hálózat

A helyi közösségnek több olyan csoportja és szervezete van, amelyek törődnek a legkisebbekkel. Ott, ahol rendelkezésre állnak egészségügyi ellátó intézmények, a szakemberek – orvosok, fogorvosok vagy más, a gyermekek gondozásában részt vevő szakemberek – szívesen alakítanak ki partneri kapcsolatokat, hogy információs anyagokat biztosítsanak a megelőzésről, az ingyenes ellátásról, a speciális szakterületek ismereteiről stb. A bölcsődék és családi napközök is tájékoztathatnak az ezekhez való hozzáférés feltételeiről.

A művelődési házak pedig közzé tehetik a gyermekeknek, szüleiknek és gondozóiknak szánt programjaikat és szolgáltatásaikat. Az otthoni tanulás, vallásos vagy zenei nevelés tudnivalói vonzó ismeretterjesztő prospektusokban és faliújságokon érhetőek el. Cserében a könyvtárak is kitehetik az olvasást és a könyvtár programjait népszerűsítő promóciós anyagaikat partnerszervezeteiknél.

A fogyatékkal élő gyermekek elérése érdekében a könyvtárnak célszerű fölvennie a kapcsolatot a gyermekrehabilitációban érdekelt helyi szervezetekkel és szülői csoportokkal. Érdemes meghívni őket, hogy látogassák meg a könyvtárat és egyeztessük, milyen jellegű dokumentumokat és szolgáltatásokat igényelnek.

Nyilvánosság

A legfontosabb, hogy az emberekben pozitív kép alakuljon ki a gyermekkönyvtárról, hogy a szülők, gondozók és mindazok, akik gyerekekkel dolgoznak, úgy tekintsenek rá mint a családok rendelkezésére álló közösségi térre, ahová elvihetik a gyermekeiket játszani, ahol találkozni lehet más gyerekekkel és családokkal, s ahol a szülői készségekkel kapcsolatos programokon és képzéseken lehet részt venni.

A nyilvánosság megteremtése a legegyszerűbb technikáktól (pl. a nyitvatartást és szolgáltatásokat hirdető szórólapok) az összetettebb módszerekig terjedhet, mint például a könyvtár programjait és szolgáltatásait hirdető marketing és weboldalak. A könyvtár minden partnerét be kell vonni a promóciós anyagok terjesztésébe. Fontos, hogy marketinganyagaink esztétikailag és tartalmukban is igényesek legyenek. Az információk a közösségben használatos nyelvek figyelembevételével jelenjenek meg.

Emberi erőforrások

Minden könyvtárnak szüksége van jól képzett könyvtárosokra. Egy gyermekkönyvtár eredményes és szakszerű működése megkívánja, hogy az ott dolgozó képzett és elhivatott gyermekkönyvtárosok rendelkezzenek szakismerettel a gyermekek fejlesztésére vonatkozóan, ismerjék a literációs készségek kialakulásának folyamatát születéstől hároméves korig, legyenek járatosak a minőségi gyermekirodalomban és a babák és gyermekek interaktív foglalkoztatásának kreatív formáiban, támogató attitűddel és jó kommunikációs készségekkel rendelkezzenek, s legyenek képesek megtervezni a gyermekek és szüleik, gondozóik számára ideális környezetet.

A hátrányos helyzetű olvasók igényeinek kielégítéséhez szükség van olyan könyvtárosra is, aki ért a célcsoport szükségleteinek megfelelő szolgáltatások kialakításához.

A könyvtár munkatársainak szükségük van interkulturális ismeretekre is. A könyvtárban dolgozó munkatársak és önkéntesek így tudnak reagálni a helyi közösség kulturális sokszínűségére, és így tudnak együttműködni a multikulturális háttérrel rendelkező szülőkkel.

A képzett könyvtárosok mellett nagyon fontos szerep jut az önkénteseknek is. Az önkénteseket ki kell képezni a hangos olvasással és meséléssel kapcsolatos tudnivalókra, hogy képesek legyenek azt gyakorolni a könyvtáron belül és azon kívül is.

Menedzsment és értékelés

Fontos, hogy a gyermekkönyvtári ellátásért felelős vezető vegyen részt a teljes könyvtárral kapcsolatos tervezésben, hogy a gyermekkönyvtári szolgáltatások is támogatást élvezzenek a könyvtár általános céljai és hosszú távú tervei között. A teljesítménnyel kapcsolatos megbízható információ elengedhetetlen ahhoz, hogy értékeljük és javítsuk az egyes használói köröknek szánt szolgáltatásainkat. A statisztikai adatok rendszeres gyűjtése és a szóbeli elégedettségmérés biztosítja a mérhetőséget, ami segíti a tervezést és a jövőre vonatkozó vezetői döntéseket. A kompetenciaalapú munka biztosítja a dolgozók folyamatos továbbképzését is, ami a köz javára nyújtott jobb színvonalú szolgáltatásokat eredményez.

Érdeemes a helyi közösségre vonatkozó statisztikákat is gyűjteni, hogy feltérképezzük annak a területnek a kulturális sokszínűségét, ahol a könyvtár szolgáltatásokat nyújt.

Finanszírozás

Az alapfeladatok teljesítését biztosító költségvetési források a helyi önkormányzattól vagy olyan nemzeti szervektől kell érkezzenek, amelyek a közkönyvtárak működtetéséért felelnek, illetve, ahol releváns, olyan civil szervezetektől, amelyek jogosultak az adott közösség gyermekeinek ingyenes közkönyvtári szolgáltatásokat nyújtani.

Kiegészítő finanszírozás azon szolgáltatásoknál szükséges, amelyek költségeit nem állja teljes mértékben a fenntartó pl. a babák olvasóvá nevelését célzó vagy nemzeti olvasásnépszerűsítő programok esetében.

HARMADIK RÉSZ

Ellenőrző lista

Ha az alábbi eszközt értékeléshez használják, a legjobb eredmények elérése érdekében minden rubrikában érdemes jelölni az előrehaladás szintjének megfelelő évet és hónapot. Például, ha az Önök könyvtárában a küldetésnyilatkozat alapján még „átgondolást igényelnek” a babáknak és kisgyermekeknek szóló szolgáltatások, jelöljék meg a 2018-as évszámmal.

A babák és kisgyermek, szülők, családok, gondozók, és általában a kisgyermekkel foglalkozók igényeinek kiszolgálása érdekében minden közkönyvtárban:

1. törekednek arra, hogy magas minőségű szolgáltatást nyújtsanak a gyermekeknek, támogatassák a korai tanulást, a családi tanulást és az egész életen át tartó tanulást. A gyermekek számára kínált szolgáltatásokat fontosnak tartják, és egyenértékűen kezelik a felnőtteknek szólókkal.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

2. a küldetésnyilatkozat tartalmazza a babáknak (születéstől 12 hónapos korig) és kisgyermekeknek (12 hónaposnál 3 éves korig) kínált szolgáltatásokat.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

3. biztosítják, hogy könnyen lehessen hozzájutni az olvasójegyekhez és a könyvtárhasználati jogokhoz.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

4. mind a feliratok, mind a piktografikus jelek tekintetében felismerik a jól látható jelzések szükségességét, hogy az olvasók önállóan is tájékozódhassanak a könyvtár helyiségeiben.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

5. minden szolgáltatóhelyen jól körülhatárolt teret jelölnek ki a babáknak és kisgyermeknek szóló források számára, beleértve a mobilkönyvtári és szállítási szolgáltatásokat is.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

6. a könyvtár épületei akadálymentesítettek, megközelíthetőek babakocsival, kerekesszékekkel stb.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

7. olyan forrásokat választanak ki és szereznek be az adott korosztály számára, amelyek támogatják az olvasóvá nevelés célját.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

8. barátságos környezetet alakítanak ki, amely kényelmes, biztonságos, hozzájárul a koragyermekkorai fejlődéshez és tanuláshoz.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

9. nagymennyiségű, az életkori sajátosságoknak megfelelő forrást biztosítanak különböző formában, úgymint játékok, nyomtatott dokumentumok, multimédiás, digitális és a fogyatékkal élőknek készült speciális eszközök.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

10. elérhető dokumentumokat és szolgáltatásokat nyújtanak képességektől függetlenül.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

11. biztosítják a személyi feltételeket a tájékoztatáshoz, az olvasószolgálathoz és a programok megvalósításához.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

12. korszerű képzési lehetőségeket tesznek elérhetővé.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

13. a források beszerzése és a szolgáltatások tervezése során felismerik és igyekeznek kiszolgálni a könyvtárhasználók eltérő nyelvi és kulturális szükségleteit.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

14. az életkornak megfelelő programokat és tevékenységeket különböző napszakokra és a hét különböző napjaira szervezik, így igazodva a könyvtárhasználók eltérő időbeosztásához.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

15. a könyvtári szolgáltatásokról szóló információs szóróanyagokat eljuttatják az érintettekhez annak érdekében, hogy a közösség minden tagjának felkeltsék az érdeklődését.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

16. partneri kapcsolatot alakítanak ki közösségi csoportokkal és szervezetekkel, hogy a legjobb lehetőségeket és szolgáltatásokat tudják biztosítani a közösség legfiatalabb tagjai számára.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

17. szakembereket, előadókat hívnak meg olyan témák kifejtése céljából, amelyek érdek-
lődésre tarthatnak számot pl. szülői készségek, felkészülés az óvodára stb.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

18. a szülőket és gondozókat arra ösztönzik, hogy úgy tekintsenek a könyvtárra mint a tanulás és szórakozás rendszeres helyszínére.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

19. a közkönyvtár mint gazdag és befogadó közösségi forrás értékeit népszerűsítik weboldalon vagy más eszközök segítségével, beleértve az elektronikus médiát és a szóbeliséget, a közösség különböző nyelvein is.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

20. támogatják az informális összejöveteleket, találkozókat, hogy erősítsék a szülők és gondozók önbizalmát és problémamegoldó készségeit.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

21. elköteleződnek afelé, hogy a könyvtárnak kompetens, fogékony, kulturálisan sokszínű munkatársai legyenek, akik képesek reflektálni a közösségen belüli csoportokra, és ki tudják szolgálni az összes könyvtárhasználó multikulturális szükségleteit.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

22. rendelkezésre állnak helyben kidolgozott értékelési eszközök és kritériumok, amelyek alapjául szolgálnak a munkatársak elszámolási kötelezettségének. Egyúttal a könyvtár továbbképzési lehetőségeket kínál annak érdekében, hogy biztosítani tudja a minőségi szolgáltatást a társadalom minden csoportja számára.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

23. az alpfeladatok olyan adekvát finanszírozásra törekednek, amely lehetővé teszi az ingyenes közkönyvtár fenntartását.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

24. lépést tartanak a világ jó gyakorlataival, azokat adaptálják, és úgy alkalmazzák az új ötleteket, hogy az a könyvtár javát szolgálja a kiválóságáért való törekvésben.

<i>Hol tart a könyvtár ebben a folyamatban?</i>			
átgondolást igényel	tervezési fázis	bevezetésre került	megvalósítás és értékelés

NEGYEDIK RÉSZ

Jó gyakorlatok

Az Amerikai Könyvtáros Egyesület és két tagozata (a Közkönyvtárak Egyesülete és a Gyermekkönyvtárak Egyesülete) műhelysorozatot dolgozott ki a szülők és gondozók számára. A program célja, hogy a közkönyvtárakat olyan alapvető eszközökkel lássák el, amelyek segítenek a szülőket felkészíteni arra a szerepre, amit gyermekük „első tanítóiként” kell betölteniük. A korai literációs és agyi fejlődésről szóló kutatások eredményeinek felhasználásával indították el a *Minden Gyermek Kész az Olvasásra a Könyvtárakban* kezdeményezést. A program célja, hogy egyértelműen kijelölje a közkönyvtárak partneri szerepét a nevelés folyamatában. Sok közösségben a könyvtár egyike azon kevés lehetőségeknek, amelyek elérhetőek a szülők számára, ha ingyenes programokról, játékokról, könyvek kölcsönzéséről vagy olyan csalogató helyről van szó, ahová ellátogathatnak kisbabájukkal, kisgyermekükkel.²

Az Amerikai Egyesült Államok közkönyvtárai együttműködnek a helyi közszolgálati televíziós csatornákkal, hogy támogassák a *Készen a tanulásra* programot. Az Egyesült Államok Oktatási Minisztériuma által finanszírozott kezdeményezés lebilincselő televíziós és más elektronikus programokat hoz létre, mindegyiket azzal a céllal, hogy segítse a két évnél idősebb gyermekek felkészülését az olvasásra. Kedvelt televíziós műsorok, mint az *Oroszlánok között* és a *Szezámm utca* is részei ennek a társulásnak. További műsorokat indítottak el 2007-ben és 2008-ban, úgymint a *Szóvilág*, *Locsi-fecsi Márta* és *Az elektromos művek*. A televízió nagyon sok gyermek életében fontos szerepet játszik. Az említett törekvések „minőséget” csempésznek a kisgyermek, szülei és gondozói által elérhető választékba.

² Elérhető: www.ala.org/alsc

A Medvešćak Közkönyvtár (Zágrábi Városi Könyvtárak, Horvátország) napközbeni programok széles választékát kínálja a helyi közösségnek, beleértve a babáknak, kisgyermeknek és szüleiknek szóló programokat. Ezek között található közös játéktevékenység ötször egy héten, mesemondás, játékkölcsönzési lehetőség, három év alatti gyermekeknek szóló nagy képeskönyvek, népszerű pedagógiai könyvek és folyóiratok gyűjteménye a szülők számára, valamint pszichológusok, pedagógusok, orvosok által tartott foglalkozások és előadások szülők részére, akiket bevonnak a gyerekekkel közös tevékenységekbe. Egy kifejezetten babáknak és szüleiknek szervezett program indult 1993-ban.

A Horvát Könyvtáros Egyesület Gyermekkönyvtári Tagozata három éven keresztül dolgozott az *Olvas nekik a legkorábbi életkortól!* elnevezésű projekten. A helyi közkönyvtárak gyermekkönyvtárosai ellátogatnak a bölcsődékbe és óvodákba, beszélgetnek az ott dolgozókkal és a szülőkkel a korai literációs fejlődésről és annak a fontosságáról, hogy már születésüktől fogva olvassunk a gyermekeknek, bemutatják a felolvasás módjait és a legkisebbnek szóló minőségi képeskönyveket. A pedagógusoknak és szülőknek szóló információk és szakanyagok online is elérhetőek.³

Dániában létezik egy közkönyvtári projekt, *A kalandos könyvtár*, amelyet a Vakok és Gyengénlátók Dániai Könyvtárával együtt működtetnek. A célcsoportot a fogyatékkal élő gyermekek és szülei alkotják. Meghívják őket a könyvtárba, bemutatják nekik a könyvtár szolgáltatásait, ajánlatait és speciális programjait, amelyeket kifejezetten a fogyatékkal élő gyermekek szükségleteinek megfelelően alakítottak ki.

A jövő olvasóinak nevelését célozza az Orosz Állami Gyermekkönyvtár egyik szerzői programja, amit Perm, Anadir és más orosz városok gyermekkönyvtárai is követnek. A program keretében hetente szerveznek könyvtári találkozót a kisgyermekeknek, akik játékos formában részesülnek életük első literációs fejlesztésében. Verseket, történeteket olvasnak fel nekik, néhány ponton részletes feldolgozással. A találkozók témái változatosak voltak, például *Az ősz*, *Testvérek*, *Versek a játékokról* stb. A program szerzői L. Vigotszkij és F. Dalto elméleteire alapozták projektjüket. Orosz folyóiratokban is publikálták cikkeiket, lehetővé téve más kollégák számára is, hogy felhasználják a tapasztalataikat.

A *babák festékekkel alkotnak* program során babák és kisgyermek (6 hónaposról 2 éves korig) otthon és a könyvtárban készült festményeiből rendeztek kiállítást az Orosz Állami Gyermekkönyvtárban. A projekt közös volt a Nemzetközi Gyermekfestészeti Galériával és a Gyermek Háza No.29-cel. Az ifjú festők közül néhányan ecsettel dolgoztak, de a többségük ujjait, tenyerét (esetleg más testrészét is) használta. A színek kombinálása és a kifejezőmód olyan nagyszerű volt, hogy minden könyvtárlátogató rácsodálkozott a festményekre, azt feltételezve a tájékoztató elolvasása előtt, hogy modern professzionális képeket látnak. Nemcsak a festményeket, de az „alkotók” fényképeit is kiállították. A kiállítás minden résztvevője oklevelet kapott, amit a szülők vehettek át. Évek múlva ezek a babák tisztában lesznek azzal, hogy már megkapták életük első díját.

Katalóniában, Spanyolországban számos közkönyvtár csatlakozott az *Olvasásra születtem* elnevezésű programhoz. A program célja az olvasás szeretetének támogatása az élet első hónapjaitól kezdve, s a gyermekek és felnőttek közötti érzelmi kapcsolat megerősítése a könyv segítségével. További cél azon érintettek bevonása, akik a kisgyermekről gondoskodnak, úgymint szülők, gyermekorvosok, védőnők, könyvtárosok, pedagógusok

³ Elérhető: http://www.hkdrustvo.hr/hr/strucna_tijela/17/publikacije/

és egyéb szakemberek, akik a könyvekkel és a kisgyermekeknek szóló irodalommal is foglalkoznak. A projekt három évet ölelt fel 2005-től 2007-ig, a célcsoportba pedig minden 2005-ben és utána született gyermek beletartozott azokon a településeken, amelyek a kísérleti terv részei voltak.⁴

Barcelonai könyvtárak (Spanyolország) szervezték meg az *Olvasóklub újdonsült szülőknek* című programot. Az édesanyáknak és édesapáknak, akiknek nemrégiben született gyermekük, e keretben van idejük megtanulni az olvasás örömeinek átadását, és olyan könyvekhez is hozzáférhetnek, amelyek a szülővé válás feladatáról szólnak. Az alapötlet, hogy a szülők megismerjék a legkisebbeknek szóló gyermekirodalmat, s ezáltal „feléleszték” a mondókák és tradicionális altatódalok szóbeli örökségét. Ez a program a barcelonai hálózat három könyvtárában valósult meg.

Babák Olvasószolgálat: A Barcelona Környéki Települések Könyvtári Hálózatának sok intézményében van olyan részleg, amely kizárólag a babákra és kisgyermekekre fókuszál. Számos olyan dokumentumuk van, amely megfelelő a korosztály számára, és igyekszik felkelteni az olvasás iránti érdeklődést egészen korai életkortól kezdve. Ezen a részlegen mindig van felnőtt kísérő, aki vigyáz a gyerekekre, miközben ők igénybe veszik a könyvtár által nyújtott szolgáltatásokat. Létrehoztak egy weboldalt is, amely nagyon érdekes könyvválogatást kínál annak érdekében, hogy jobban meg lehessen érteni a legkisebbek problémáit, így segítve nekik.

A legtöbb svéd közkönyvtárban létezik egy polc fogyatékkal élő gyermekek számára kínált könyvekkel. Ezeket *Alma polcok*nak hívják és almával jelölik. Az ilyen polcokon piktogramokkal és Bliss-szimbólumokkal ellátott könyvek, hallássérültek számára jelnyelven készült videokönyvek, vak és gyengénlátó gyermekeknek szóló tapintható képeskönyvek találhatóak. A tapintható képeskönyveket a Hangos és Braille Könyvek Svéd Könyvtára készíti. Néhány könyvtár arra is használja az *Alma polcot*, hogy kisgyermekeknek való fejlesztő játékokat mutasson be. A Kulturális Ügyek Svéd Nemzeti Tanácsa útmutatót adott ki olyan könyvtárak számára, amelyek szeretnék létrehozni a saját alma polcukat.

A Nørrebro Könyvtár Koppenhágában (Dánia) 2004 szeptembere óta dolgozik egy olyan nyelvfejlesztő projekten, amelynek célcsoportját a város multikulturális részén élő gyerekek és szüleik alkotják. Személyes kapcsolaton keresztül, valamint azáltal, hogy a családokat négyyszer meglátogatják a gyermek születésétől az iskolakezdésig, a könyvtár szeretne kölcsönös kulturális elfogadást kialakítani a jobb nyelvi és beszédfejlődés érdekében. A projekt előzetes eredménye az volt, hogy jelentős emelkedés mutatkozott a könyvtárlátogató családok számában. A projekt megnyitotta az utat egy szélesebb csapatmunka felé, hogy ötleteket és új modelleket lehessen kidolgozni a kétnyelvű családokkal végzett munka során. Az első évben a projektet a Könyvtári Bizottság Fejlesztési Alap pénzügyi támogatásával valósították meg. A *Bibliotekstyrelsen* projekt a következő évtől a könyvtári szolgáltatás természetes részeként folytatódott tovább, a pénzügyi támogatás a könyvtár saját forrásaiból, valamint az Integrációs Minisztérium segítségével révén valósult meg.

A *Boekenpret* egy olvasásnépszerűsítő és nyelvi készségeket fejlesztő program Hollandia közkönyvtáraiban. Alacsonyán iskolázott családokra fókuszál, tősgyökeres holland és bevándorló családokra egyaránt, ahol a gyermekek életkora 0 és 6 év között van. Egy

---

⁴ Elérhető: <http://www.nascutsperllegir.org/>

helyi hálózat keretein belül együtt dolgoznak az egészségügyi intézmények, bölcsődék, óvodák, iskolák és közkönyvtárak. A szakembereknek könyvtárosok biztosítanak képzést a nyelvi képességek témakörében, speciális módszer alapján (*Taallijn VVE*). Minden korcsoport (0-2, 2-4, 4-6 évesek) számára különböző, a gyermekintézményekben és otthon végezhető tevékenységeket dolgoztak ki, külön erre kifejlesztett anyagok alapján. Képeskönyvgyűjteményeket helyeznek el óvodákban és bölcsődékben, így a szülők hozzászoknak ahhoz, hogy rendszeresen kölcsönözzenek könyvet. A szülőknek lépésről lépésre tanítják meg a felolvasást, hogyan használják a képeskönyveket, miképp énekeljenek stb. Ezeket a találkozókat, kávészüneteket a könyvtárban szervezik, és a szülők havonta kapnak új anyagot pl. kisebb könyveket, kesztyűbábokat, szórólapokat stb.⁵

A *Könyvek babáknak* elnevezésű program Quebec (Kanada) minden közkönyvtárában jelen van, s arra biztatja az újdonsült szülőket, hogy írassák be újszülött gyermeküket a könyvtárba. A beiratkozás pillanatában egy ajándéktáskát kapnak, amelyben kisgyermekeknek szóló könyvek, az új szülőknek szánt olvasmányajánlók és magazinok vannak. A sikeres program lehetővé teszi a fiatal családoknak, hogy csatlakozzanak, és megismerjék a könyvtár által kínált szolgáltatásokat.

Szintén Quebecben a *Communication-Jeunesse* nevű gyermek- és ifjúsági irodalmi portál által kidolgozott *Toupiùtùu* program a 0-5 évesek bontakozó írásbeliségét célozza meg. A program célja a játék és a felfedezés örömeinek a hangsúlyozása, bátorítás a könyvekkel való manipulációra születéstől kezdve, megalapozása annak, hogy játék közben a gyermeknek kapcsolata legyen a könyvekkel, illetve cél az olvasásnak kedvező környezet kialakítása. A *Toupiùtùu* workshopokat kínál gyermekirodalom témában, könyveket mutat be, kiemelve az adott év díjnyertes köteteit, programokat és előadásokat ajánl a könyvtárakban, könyvvásárokon és más irodalmi eseményeken.

A Hamilton Közkönyvtár (Ontario, Kanada) gazdag tanulási környezetet, informális találkozóhelyet kínál a fiatal családok számára. A könyvtár játszósarka tele van játékokkal, amelyek támogatják a korai literációs fejlődést, a mozgásfejlődést és az értelmi képességek fejlődését. Minden fiókkönyvtár rendelkezik szülőknek szóló szakirodalmi gyűjteménnyel, amelyek segítségével ismereteket közvetíthetnek a szülők felé gyermekük növekedésével, fejlődésével kapcsolatban. A könyvtár állandó programjai közé tartozik a heti rendszerességű *Meseidő Gyermekeknek*, ahová születéstől kezdve lehet vinni a babákat. A *Minden Gyermek Kész az Olvasásra a Könyvtárakban* kezdeményezést, amit az Amerikai Könyvtáros Egyesület dolgozott ki, beillesztették a *Meseidő* programokba. Ez az integráló megközelítés a korai írásbeliséghez zökkenőmentesen köti össze a jó könyvek megosztását annak a hat készségnek a fejlesztésével, amelyek szükségesek az olvasás sikeréhez. Annak érdekében, hogy meg tudják szólítani Hamilton közösségének különböző csoportjait, a könyvtár mondókákat, meséket, dalokat mutat be a helyi baba-mama klubokban. Minden új édesanyát meglátogat egy védőnő a kórházban. A látogatás során az anyukák kapnak egy *Olvas a gyermekednek!* könyvcsomagot, fejlődési/egészségügyi tájékoztató anyaggal, valamint egy különleges meghívóval a helyi könyvtárba, ahol megajándékozzák őket egy lapozóval, amennyiben beiratkoznak és olvasójegyet igényelnek újszülöttjüknek.⁶

⁵ A program integrálódott a *Bookstart* programba. Itt érhető el: <https://www.boekstartpro.nl/>

⁶ Jelenleg itt érhető el: <https://www.hpl.ca/kids/storytime-baby>

A *Bookstart* (Egyesült Királyság) program – amit a nemzeti könyvadományozó Booktrust működtet – volt a világ első nemzeti könyvadományozó programja babák számára. A *Bookstart*ot 1992-ben kezdték az Egyesült Királyságban 300 babával, s 2001-ig több mint egymillió *Bookstart* babát tartottak nyilván.⁷ A *Bookstart* többszereplős programként működik, magába foglalva a közkönyvtárakat, oktatási-nevelési hatóságokat, egészségügyi intézményeket, amelyek ingyenes könyvcsomagot biztosítanak minden baba számára, kiegészítve útmutató anyagokkal szülők és gondozók részére, gyakran a szociálisan periférián élőket megcélözva. A *Bookstart csomagot* általában a baba 7-9 hónapos korában esedékes egészségügyi vizsgálatkor adja át a védőnő a családnak. A csomag tartalmaz egy vázontáskát, két lapozót, egy mondókás gyűjteményt, tanácsokat a közös könyvnevezetéshez, a babák számára megfelelő könyvek listáját, tájékoztatót a könyvtárról és egy meghívót a csatlakozásra. Informális könyvtári eseményeket (mondókázás, mesélés) szintén ajánlanak. Angliában két további könyvcsomag is elérhető 2006 óta: a *Bookstart Plus* 18 hónaposok számára, valamint a *Bookstart Kincsesládám*, ami hároméveseknek szól.⁸

A *Bookstart Kampany* 2003 áprilisában indult mintaprojektként 930 babával a Junrang Egészségügyi Központban, Szöulban, Dél-Koreában. A *Bookstart Kampanyt* először az Egyesült Királyságban dolgozták ki 1992-ben, amely azután széles körben elterjedt a világban, több mint 10 országban. Annak érdekében, hogy a kampányt be lehessen vezetni Koreában, megalapították a *Korea Bookstart Bizottsága* nevű szervezetet, és *Bookstart* aktivistákat hívtak az Egyesült Királyságból és Japánból, hogy megosszák tapasztalataikat, bemutassák esettanulmányaikat. 2004 augusztusáig több civil szervezet és közkönyvtár is aktívan részt vett a *Bookstart Kampanyban*. A részt vevő kerületek Szöul Junrang-gu része, Yonsu-gu Inchon-ban, Jung-gu Szöulban, Sunchon, Seocho-gu Szöulban, Jechon, Sokcho stb. voltak. A *Bookstart Kampanyt* először egészségügyi intézményekben kezdték el úgy, hogy képeskönyveket ajándékoztak az egy évnél fiatalabb gyermekeknek, aztán az idő előrehaladtával a helyi közkönyvtárak is aktívan bekapcsolódtak, s egyre inkább összekapcsolódtak az olvasási projekttel.

A *Csodálatos Nagy Mesemondó Műhelye Projektet* (Szöul, Dél-Korea) a *Szöuli Társaság a Gyermekkönyvtárért és Irodalomért* tervezte meg és koordinálta, és a *Szöuli Nőkért Pályázat* támogatta. A workshop keretében, amely 2004-ben indult el harmadszor, nagymamák tanulják és gyakorolják a mesemondást, felolvasást, dalok éneklését, mondókázást stb. Lehetőségük van önkéntes mesemondóként könyvtárakba, óvodákba, iskolákba, szociális oktatóközpontokba stb. jelentkezni. Nagymamák (az idősek) és unokák (a fiatalok) egymásra találhatnak tündérmeséken, képeskönyveken és történeteken keresztül. Játsszanak és kommunikálnak egymással. Mint önkéntes mesemondók, megismerik a gyerekeket a könyvtár mesemondó óráin. Azóta számos könyvtár fogadott önkénteseket a gyerekeknek szóló programokhoz, főleg a családi mesemondáshoz.

A Bærum Könyvtárak (Norvégia) kezdeményezésére indult el 1991-ben az *Egészségügyi Központok Projektje*. A cél az volt, hogy megszólítsák a leendő, a kisgyermekes és az etnikai kisebbséghez tartozó szülőket, a fiatalokat, a leendő anyákat, akik látogatják Bærum város egészségügyi központjait, és meggyőzzék őket a gyermekkönyvek nyelvféj-

⁷ *Bookstart Partnership Report*, 2003

⁸ Elérhető: www.bookstart.co.uk

lődsben betöltött fontos szerepéről. 2002-ben a könyvtárak és egészségügyi központok úgy döntöttek, hogy folytatják a munkát, megállapodást kötve az adminisztratív szinttel. Az egészségügyi intézmények és a könyvtárak közötti együttműködés biztosítja, hogy mindenki, akinek 9-10 hónapnál idősebb gyermeke van, tisztában legyen a könyvtár szolgáltatásaival. Ezt erősítik meg a soron következő egészségügyi vizsgálatokon. Az egészségügyi központ munkatársai nagy gyakorlattal osztják szét a broszúrákat és a könyvtár által készített anyagokat a gyermek kb. 9-10 hónapos korában, valamint a 2 éves és 4 éves státuszvizsgálaton. Tájékoztatnak a könyvtár kínálatáról, és emlékeztetik a szülőket a gyermeknek szóló olvasás fontosságára.

Nagyon sokféle mobil gyermekkönyvtár létezik, amelyek célzottan gyermekeknek szóló szolgáltatásokat kínálnak szerte a világon. Az alábbi három különösen figyelemreméltó:

Soria Moria Norvégiában egy olyan járművet biztosít a gyerekek számára, amely tulajdonképpen egy nagyon színes furgon bábokkal, szellemekkel és egy mesemondó székkel. Többek között iskolákba és játszócsoportokba látogat el. A furgon megérdemelten nyerte el az IFLA díját 2005-ben. A furgon személyzete egy élénk fantáziájú könyvtárosból áll, aki kísértethistóriákat mesél, miközben szellemnek van öltözve, hastáncol és bábozik. Ez egy kivételes szolgáltatást nyújtó program.

Netti Nysse Tamperéből (Finnország) egy innovatív mozgókönyvtári szolgáltatás, amelyet két járművel biztosítanak. Minden korosztályt kiszolgálnak, de különös hangsúlyt helyeznek a gyerekekre és az infokommunikációs technológia megjelenítésére. Az eredeti jármű egy csuklós busz, amelynek gyermekrészele a hátsó részen található.

A birminghami közkönyvtár (Egyesült Királyság) szolgáltatásai között van egy nagyon kedvelt, gyerekeknek szánt jármű. Kifogástalan állapotban van a 15 éves szolgálat ellenére, amit Birmingham szociálisan hátrányosabb részein teljesített. A norvég szolgáltatáshoz hasonlóan, a személyzetnek van egy lelkes tagja, aki nagyon empátiikus a vendégekkel. A szolgáltatás iskolákba, játszócsoportokba, közösségi központokba, valamint speciális közösségi eseményekre látogat el. A jármű kétszer nyerte el a *UK Mobilemeet* díját.

Néhány afrikai kiadó komoly erőfeszítéseket tesz annak érdekében, hogy felülkerekedjenek a babáknak és kisgyermekeknek szóló megfelelő olvasnivalók hiányán a közkönyvtárakban. A Nouvelles Editions Ivoiriennes Elefántcsontparton és a Ruisseaux d’Afrique Beninben például rengeteg könyvet kiadott a legkisebb gyerekeknek. De a legeredetibb ötlet a *“pagnes-livres”* textilkönyvek, amelyeket Malin készítenek és nyomtatnak, a mali közkönyvtárakban találhatóak, és kisgyermekeknek „olvashatják” fel, akik játszhatnak is velük. Egy ábécéskönyv után – amely a mali gyerekek neveit tartalmazza, illetve egyéb illusztráló szavakat Bamanan nyelven (a CEBA adta ki) – a *Malira* társaság kiadott egy harmadik textilkönyvet is. Az „1, 2, 3” egy számoló könyv, amelyben zöldségek vannak megnevezve 4 mali nyelven. Ezt a könyvet Franciaországban is árulják, és a haszon Timbuktu régió két falusi könyvtárába kerül.

Az Urayasu Közkönyvtár Tokió (Japán) külvárosában egy *Örömteli mondókázás a babákkal* elnevezésű programot kínál. Ez a program 6-14 hónapos babáknak, 15 hónapnál idősebb kisgyermekeknek, valamint szüleiknek szól. Havonta egyszer kerül megrendezésre mondókázással, képeskönyvek felolvasásával. Könyvtárosok látogatnak el a város bölcsődéibe és néhány állami óvodájába, hogy hasonló szolgáltatásokat kínáljanak. A *Bookstart Képeskönyv Programot* 5 hónapos babáknak és szüleiknek ajánlják havonta egy-

szer különböző kerületekben, a résztvevők kényelme érdekében. Ezt Urayasu várossal közösen tartják. Az Urayasu Közkönyvtár egy másik programot is kínál, amelynek címe *Képeskönyvek szülőknek és gyerekeknek*. A könyvtár azzal szerzett hírnevet Japánban, hogy nagyon magas színvonalú szolgáltatásokat nyújt.

1,840 helyi önkormányzat van Japánban, a *Bookstart* programot ezek közül 597-ben kínálják. Sok helyen a könyvtárosok ellátogatnak az állami egészségügyi intézményekbe, hogy az egészségügyi vizsgálatok során könyveket mutassanak be, ingyenes képeskönyveket adjanak, de Urayasu városa ezt a szolgáltatást a könyvtárban biztosítja a babák és a szülők számára. A közkönyvtárak általában együttműködnek önkéntes csoportokkal, de ez a könyvtár különleges abban a tekintetben, hogy a babáknak és kisgyermeknek kínált összes szolgáltatás a könyvtárosok irányítása alatt van.

Az Osakai Központi Könyvtár Japán második legnagyobb prefektúrájában található Tokió után. A *Mesemondó bölcső* elnevezésű programjuk mondókákra épülő interaktív játékokat és képeskönyvek felolvasását kínálja körülbelül 15 előzetesen regisztrált család számára, ahol a babák 5 hónap és 1 év közötti életkorúak, a kisgyermek pedig 12 és 27 hónap közöttiek. A programot kétszer tartják egy hónapban, három hónapos ciklusokban. Egy másik program a *Pitypang – Játsszóter szülőknek és gyerekeknek*, ahol havonta kétszer találkoznak két évesnél fiatalabb gyermekekkel és szüleikkel, a tevékenységek között pedig képeskönyvek nézegetése, kézzjátékok, mondókázás és ritmusjátékok szerepelnek. Bárki csatlakozhat előzetes regisztráció nélkül. Együttműködve a könyvtárosokkal, képzett önkéntes kisgyermeknevelők segítenek a szülőknek, hogyan teremtsenek kapcsolatot a kisgyermekkel a mondókákon és könyveken keresztül.

Japánban a csecsemőknek és kisgyermeknek szóló szolgáltatások az úgynevezett *egészségvédelmi könyvtárakkal* kezdődtek az 1980-as években, most pedig növekvő érdeklődés látszik kirajzolódni a 2000-ben az Egyesült Királyságban létrehozott *Bookstart* bevezetése, a *Gyerekeknek Szóló Olvasás Nemzeti Éve*, valamint a *Gyerekeknek szóló olvasási tevékenységek támogatásának törvénye* után.

Bebeteca a kubai neve az elmúlt tíz év közkönyvtári stratégiájának, amelyet azért dolgoztak ki, hogy új helyeket és szolgáltatásokat hozzanak létre a kisgyermeknek és családjaiknak. A legfontosabb dolog, hogy a szülők felismerjék, hogy minden kisgyermek rendelkezik bizonyos fokú kreativitással. Kreatív tevékenységek bemutatásával a könyvtárosok segítenek a szülőknek megérteni a kreatív kifejezőmódok fontosságát a gyermek fejlődésében, amihez a mese- és történetmondás, a fantáziajátékok és a művészi anyagok használatának kreatív tevékenységei szükségeltetnek. A könyvtárosok azt is megmutatják a szülőknek, hogyan válasszák ki a megfelelő könyveket és hogyan olvassanak fel hangosan, hogy gyermekeik később biztosan olvasókká váljanak.⁹

A *babák szeretik a könyveket* elnevezésű program a Würzburgi Közkönyvtár egyik projektje Németországban. Az édesanyák minden héten elmennek kisgyermekükkel a könyvtárba, hogy bekapcsolódjanak a programba. A könyvtár mesemondást, játékot és éneklést kínál a kicsiknek 0-tól 3 éves korig.¹⁰

Párizs (Franciaország) gyermekkönyvtárosai gondolták ki a „*Történet fát*” egy Alix Romero nevű művésszel. Ez egy fa alakú és fából készült, kb. másfél méter magas szer-

⁹ Elérhető: *Bebeteca programa nacional lectura Cuba* címmel

¹⁰ Elérhető: www.stadtbuecherei-wuerzburg.de

kezet. Tíz műanyag doboz van benne, amelyek olyanok, mintha kis házikók lennének. Mindegyik doboz tartalmazza a kicsiknek szóló mesék díszleteit, játékgurákat és a mesével kapcsolatos tárgyakat. A gurák és tárgyak kivethetőek, játszani lehet velük. A szerzők és művek között található többek között Helen Oxenburyt, John Burninghamet, Mary Wabbest, Michel Gayt, valamint az *Aranyfürtöske és a három medve* című mesét. A könyvtáros először felolvassa a történetet, miközben megmutatja a könyv illusztrációit és a gurákat az 1-3 éves gyermekek és szüleik kisebb csoportjának. A gyerekeket mindig elbűvöli, ha látják az illusztrációkat életre kelni. A történet meghallgatása után kézbe vehetik a könyvet is (mindegyik gyermek kap egy példányt), valamint a különböző gurákat és tárgyakat. A végén általában a könyv az, ami leginkább megragadja a figyelmüket. Ez jó bevezetés a könyvek és mesék világába olyan gyermekek és felnőttek számára, akiknek még nem ismerősek ezek a klasszikus történetek.

A *Baba Könyvtár 2.0* program 2007-ben indult útjára a flensburgi Dán Könyvtárban (Németország), az IFLA Gyermekkönyvtári Szekció Állandó Bizottságán belüli párbeszéd hatására. A program minden szerdán két órát vesz igénybe. Németországban, ahol a könyvtár működik, az anyák legalább három évig otthon maradnak kisgyermekükkel, ezért nagy igény mutatkozik egy olyan helyre, ahol találkozhatnak, információt cserélhetnek és megoszthatják tapasztalataikat. A berendezés ugyanaz, mint a mindennapos könyvtári tevékenységek esetében, de kiegészül egy kis kézi targoncával, amiben kifejezetten babáknak való játékok vannak, valamint egy vastag szőnyeggel a legkisebbek számára. A felnőtteknek kávé, a gyerekeknek gyümölcslevet kínálnak. A program az alábbiakból áll: egyszerű dalok éneklése, minőségi honlapok bemutatása a gyermekneveléssel kapcsolatban, táblajátékok, a felnőttek számára ismerkedés magazinokkal és új regényekkel, zene CD-ről a babáknak, kirándulási javaslatok a család számára. Egy internetes blogot használnak a tervezéshez, amit az egyes előadásoknak megfelelően frissítenek. A prezentációkat összekapcsolhatják hosszabb előadással pl. szülők számára szervezett találkozókra az óvodákban.¹¹

„Az olvasás szeretetének elsajátítása ajándékozással: amikor a felnőtt egy történetet olvas”. Ez a célja a *Nati per leggere* elnevezésű olasz nemzeti projektnek, amelyet 1999 óta támogat a Gyermekgyógyászok Kulturális Egyesülete, az Olasz Könyvtáros Egyesület és a Gyermekegészségügyi Központ. A projekt célja a korai bontakozó írásbeliség támogatása a gyermeknek szóló hangos olvasás és a közös családi könyvnevezetés révén, a gyermek első életévétől kezdve. Ez egy lehetőség, ami hozzájárul a baba jóllétéhez, segíti a nyelvi fejlődést és megszilárdítja a kapcsolatot szülők és gyermekeik között. A házi gyermekorvosok képzésen vesznek részt, ahol elsajátíthatják, hogyan tudják az orvosi látogatások során felhívni a szülők figyelmét a 6 hónapos és 6 éves kor közötti gyerekeknek szóló hangos olvasás fontosságára. Lehetőség szerint a gyermek minden egyes vizit alkalmával kap egy új könyvet, a szülők pedig meghívást kapnak a könyvtárba. Az ország területén több könyvtár bővítette a szolgáltatásait, a könyvállományát, a babáknak és szüleiknek szóló tevékenységek körét, ezzel támogatva a kicsik első természetes olvasási élményét, és nevelve őket a különböző tevékenységek által. A hangos olvasásról és a babák szükség-

¹¹ A babáknak és kisgyermekeknek, illetve szüleiknek szóló tartalmak jelenleg itt érhetőek el:
<https://www.dcbib.dk/temaer/boern>

leteihez igazodó, a fejlődés szempontjából megfelelő könyvekről szól a *Manifesztum az első könyvről* című kiadvány, amit Bresciában készítettek.¹²

A *Bookstart* program a Briloni Közkönyvtárban, Németországban, 2006 januárjában kezdődött. Szoros együttműködésben a helyi kórházzal és a gyermekorvosokkal, minden édesanya két ingyenes könyvcsomagot kap, hozzá pedig az úgynevezett „olvasó létrát” a gyermek növekedésének nyomon követéséhez, hogy inspirálja, stimulálja és kialakítsa az olvasás szeretetét. Az első csomagot a kórházi nővértől kapják meg az anyukák, nem sokkal a baba születése után. A második csomagot a gyermekorvos adja át, a gyermek 2 éves korában. Az olvasó létra Németország több mint 150 közösségében támogatja a korai könyvajándékozás ötletét. Az olvasó létra lényegében egy mérőpálca kemény műanyagból, ami a gyermek 10 éves koráig jó. Közintézményekben is ki van függesztve: orvosok és logopédusok várótermében, óvodákban, általános iskolákban és közkönyvtárakban. A gyermek életkorának megfelelően, a létra alapvető információkkal szolgál arról, hogy a szülők hogyan tudják támogatni gyermekük korai literációs fejlődését. Készült egy kisméretű szórólap is, amely könyvajánlásokkal szolgál.¹³

Az Amerikai Egyesült Államok közkönyvtáraiban a családi olvasásfejlesztést támogató helyiségek olyan könyvgyűjteménnyel rendelkeznek, amely segíti a szülőket az újfajta felelősségvállalásban. Az itt található könyvek hónapról hónapra bemutatják a kis jövővény növekedését és fejlődő képességeit. Ezek a források arra vonatkozóan is tartalmazhatnak tanácsokat, hogyan lehet megbirkózni az új időbeosztással, igényekkel, és azzal a stresszel, ami a családban a kisbabához való alkalmazkodással jár. Kényelmes ülőalkalmatosságok biztosítják a pillanatnyi pihenőt a szülői magazin átfutására, vagy arra, hogy egy közös notebookon a szülő időpontot egyeztessen valamelyik egészségügyi intézménybe. Beszélgetni lehet más szülővel, akiknek hasonló korú gyermekeik vannak, de akár meg is lehet etetni a kicsit. Ez a gondoskodó környezet bizalmat épít a szülőben, aki látja, hogy a közösség felelősséget érez és hajlandóságot mutat minden gyermek jóllétének biztosítására.

Magyarra fordította: Béres Judit és Szinger Veronika

***

Megjegyzés

A dokumentum eredetileg *Guidelines for Library Services to Babies and Toddlers* címen, angolul jelent meg 2007-ben, Hágában, az IFLA kiadásában, az IFLA Libraries for Children and Young Adults Section koordinálásában. ISBN 978-90-77897-16-4 (IFLA Professional Report no. 100). A fordítás angol eredetiből készült, így eltérhet attól, s csak tájékoztató jellegű. A ma már nem elérhető weboldalak címeit nem tüntettük fel, csak abban az esetben, ha van alternatív cím. A dokumentum magyarra fordítása és közzlése az IFLA és az OSZK között létrejött 2018. július 19-i engedély alapján történt. Köszönet illeti a Magyar Olvasástársaságot, valamint Huszti Ágnes informatikus könyvtárost, akiknek a munkájához kapcsolódóan készült el a fordítás.

¹² Elérhető: www.natiperleggere.it

¹³ Elérhető: www.leselatte.de

Kardos Ferenc

Könyvkincsek zalai falvak könyvtáraiban¹

A dél-zalai falvakban végzett könyvtári módszertani munka során, melyet ma a KSZR keretei közt végzünk, többször találtunk rá 1945 előtti kiadású könyvek gyűjteményére, kéziratossá vagy nyomtatott iratokra. Volt ahol padláson, zsákban, szétszórva, volt ahol zárt, fűtetlen helyiségben találtunk rá, de volt, ahol becsben tartották ezeket a könyveket, de ekkor sem váltak a helyi közösség közkincsévé, a település lakói elől elzárva kallódtak. Néha megkérdezték a kilátogató vagy ott dolgozó könyvtárost, segítőt arról, hogy milyen értékkel bírnak az ott talált könyvek, kéziratossá dokumentumok. Ilyenkor volt arra mód, hogy a kolléga, könyvtári segítő – ismeretek és segédletek hiányában – felajánlja a könyvtári hálózatban elérhető szakmai segítséget. Így jutottam én is néhány könyvgyűjtemény közelébe. Ahol segítséget, tanácsot kértek, ott a polgármester, pedagógus vagy a plébános atya is segített azzal, hogy hivatalossá tette a gyűjteménnyel való foglalatosságot, jelezte, hogy komolyan veszi és szeretné települése értékeként megőrizni valamilyen formában. Nagyon fontos ez a mozzanat, mert korábban a települések sokszor megélték értékeik elvesztését, elvesztését, a település idősebb lakói ezért bizalmatlanná váltak, s inkább rejtgettek, mint közkinccsé tették volna értékeiket. Általános tapasztalatom az, hogy nagymértékben függ egy-egy ilyen gyűjtemény sorsa a település vezetőitől (polgármester, testület), főleg, ha régebb óta vezetik településüket, és beágyazottságuk is nagy a településen (ők is, családtagjaik is ott élnek, megbecsültek). A vezető hitele adja azt az erőteret, melyben a gyűjteményt bátran, de megfelelő szakmai alázattal tekinthetjük át, és a helyzetnek megfelelő megoldásokat meg tudjuk keresni. Ennek a megoldásnak – ha az, hogy el kell vinni egy közgyűjteménybe, akkor is, ha az, hogy méltó helyet és védelmet biztosítva maradhat, akkor is – helyi társadalmi támogatását is leginkább ők biztosíthatják.

Ebben a segítő projektben döntő a közös kiindulási pont elfogadása, azaz, hogy mi a gyűjtemény jövőbeni sorsának iránya. Ha a település vezetője azt javasolja, hogy segítsünk jobb helyre juttatni a régi könyveket (ez ma a ritkább, de a rendszerváltás idején gyakori kérés volt), akkor innen kell indulnunk. Ez a megoldás könnyebbnek látszik, de számot kell vetni azzal, hogy az így hozzánk kerülő dokumentumokkal ezek után nekünk

kell foglalkozni felelősségteljesen. Ezért érdemes tisztázni az elején, hogy mi szükség esetén (például, mert nincs forrásunk a restaurálásra, kötés javítására, vagy nincs ehhez értő szakemberünk) továbbadhatjuk-e vagy, hogy gyűjteményünk részeként számot tart-e a település a használatra.

Ma a települések vezetői (polgármester, jegyző), ahol rálelnek ilyenre, mindenképp meg akarják tartani, őrizni kincseiket. Itt a nehézséget az okozza, ha nincs ehhez kellő helyiség, vagy elképzelés a hasznosítást illetően. Mindenesetre ma örülhetünk, ha keresik ilyen esetben a könyvtárost, ha kérjük tanácsainkat, és mindenképp közösen kell megtalálnunk a gyűjtemény jövőjére a megoldást.

Sok nehézség állhat elő, de a legnagyobb gondot az okozza, hogy a település vezetői, lakói nagyon nehezen tudják megítélni a gyűjteményük értékét, a benne rejlő lehetőségeket és a fenntartásához szükséges erőfeszítéseket. Ennek egyik oka az, hogy ezek a gyűjtemények eddig nem voltak övéik, nem voltak közgyűjtemények, mert nem úgy, nem azzal a céllal jöttek létre. A zalai, nyugat-somogyi kisebb településeken, amelyekről tudok, a gyűjtemények egyházi hivatalokban (plébániákban, parókiákban) és uradalmi központokban keletkeztek, esetenként a település értelmiségének (orvos, jegyző, tanító, állatorvos, pap, kántor, uradalmi tisztartó) magánkönyvtárában. Ezek a könyv- és levéltárak azonban zártak voltak a falu népe felé. Csak a kastélyba, plébániára, uradalmi központba bejáró inas, béres, szolgáló, segítő férhetett hozzá ezekhez a dokumentumokhoz, s közülük is csak páran tudhattak olvasni, főleg idegen nyelveken, pedig a gyűjtemények nagy hányada latin, gótbetűs német nyelvű könyv lehetett. A falvak népe számára ezek a könyvtárak jobbra az uraság státuszszimbólumaként vagy papi szakkönyvtárként voltak jelen. Az 1945 utáni évtizedekben ezért nem tartották értéknek, haszontalan dolognak vélték sok helyütt, a kastélyok, uradalmi központok feldúlásakor, kirablásakor megsemmisítették a gyűjtemények nagy részét. Az 1950-es éveket követően, a szocializmus során a megmaradt, de nagy állami intézménybe nem került gyűjtemények, még ha ismertek is voltak, nem váltak részévé a helyi kultúrának, ideológiai okokból nem is volt tanácsos velük foglalkozni. Néhány darab be-bekerült közkönyvtárakba, így a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár is őriz régi könyveket. De voltak, melyek nyugati országok antikváriumaiba kerültek ki, esősorban olyan helyekről, ahol a gyűjtemény teljesen gazdátlaná vált. Néha pedig az épületet szanáló, renováló munkások gyűjtöttak be 18-19. századi lapokkal (későn értünk oda).

A szerencsésen, még ha rossz állapotban is fennmaradt patinás könyvgyűjtemények közkinccsé válása csak a rendszerváltást követően, a települési értéket újra felfedező, és a települési ünnepek sorába illesztő programokon, akciókon keresztül történt meg. Ez egyben azt is jelenti, hogy az ilyen gyűjtemény új gazdára lelt.

Az utóbbi évek katolikus egyházszerkezési gyakorlata és a krónikus paphiány miatt több faluban is található magára maradt, a legutóbbi időig gondozott egyházi gyűjtemény és irattár, ahol minden bizonnyal vannak régi könyvek, iratok. Érdemes volna felvennie a falvak vezetésének és könyvtárosainak, könyvtári segítőinek a települést ellátó plébániával ez ügyben a kapcsolatot, hogy ne évek kallódása után kelljen a gyűjteményeket kezelni, gondozni, netán közgyűjteményekbe juttatni.

Ebben a rövid tanulmányban a zalamerényei egyházi gyűjtemény és egy pölskefői kéziratok falutörténeti dokumentum feltárásáról és hasznosításáról szólok röviden. Mindkét esetben hosszú ideig volt gazdátlan és gondozatlan ez a könyvkincs, ami sajnos meg-

látszik állapotukon. De mindkét településen előre tekintenek, és próbálják a lehető legjobb állapotba hozni a gyűjteményeket.

Zalamerenye kincsei

Zalamerenye ma apró falu a Kis-Balaton nyugati oldalán. A Zala megye Nagykanizsai járáshoz tartozó település, mely 1892-ig a Merenye névre hallgatott, ma közel 200 lakost számláló kistelepülés, a lakosság többsége katolikus. Zalakaros és a Balaton közelsége miatt a németek kedvelt letelepedési helyévé vált, ma a lakosság 8%-át teszik ki ők, a romák aránya pedig folyamatosan nő (ma 4-5%). Jelentős épített értéke a Pálos-malom, mely 2015-re új tulajdonosának köszönhetően megújult, és a barokk Szent Mihály-templom, mely Padányi Bíró Márton veszprémi püspök templomépítési kampánya idején, 1757-1760 között épült a török idők után visszatelepülő lakosság számára. A falu első okleveles említésétől (1203) egészen 1945-ig egyházi birtok volt, a 18-20. században a veszprémi székeskáptalan birtokközpontja is. A plébániához tartozott Zalaújlak is. A 20. század első felében jelentős település volt, plébániával, katolikus népiskolával, mindennek nyomait őrzi a bemutatandó gyűjtemény.

A falu az 1960-as években még fejlődött, gyarapodott, például egy iskolaépülettel, ekkor már TSZ működött a valamikori egyházi birtok helyén, és 600 fő körüli népesség élt itt.

A lakosságcsökkenés 1980-tól indult el drámaian, 1980-ban 408, 1990-ben 304, 2001-ben 209 lakost számoltak össze, 2011-ben pedig 173-at. Az utóbbi évtizedben lassú növekedés indult meg, most 190 fő fölötti lélekszámot regisztrálnak. Mára a plébánia is megszűnt, most a zalakarosi plébánia filiája a falu.

Ódor László, a jelenlegi polgármester a települést a helyi értékek összegyűjtésére, gondozására és bemutatására is gondolva fejleszti, pályázati forrásokat is keres ehhez a célhoz. Ennek következménye, hogy a könyv- és kéziratgyűjtemény bekerült a falu értéktárába a rákászat, rákételek, a Pálos Malom, a plébániatemplom, a jóléti víztározó és a megújult faluház mellett. A könyvgyűjtemény a Zalamerenyei Helyi Érték-Nap-on mutatkozott be először, 2017. október 7-én kiállítást is rendeztünk a könyvekből. A zalamerenyei helyi értékeket a rendezvényeken nemcsak a zalamerenyeiek, hanem Zalakaros és a közeli falvak (galamboki, garabonci, nagyradai, nagyrécei, zalaújlaki, stb.) hagyományápoló csoportjai, lakosai és a Zalamerenyéről elszármazottak is megismerhetik.

A gyűjtemény fennmaradásáról és felfedezéséről

Fennmaradását egy kis raktárnak köszönheti, mely egy folyamatosan változó funkciójú (tanácsi bérlakás, szociális lakás, ideiglenes orvosi rendelő, polgármesteri hivatal) épületben volt. Magam az orvosi rendelő egyik helyiségében leltem rá. A falu lakossága nem látott benne nagy értéket, s mivel nem volt (ma sincs) nagy átmenő forgalom, mások se rabolták le, bár valószínűleg tűnt el néhány darab belőle. Ódor László, a pedagógus végzettségű, innovatív polgármester kezdeményezte, hogy mérjem fel a gyűjteményt, és készítsünk belőle olyan egységeket, melyeket be lehet mutatni a település értékeiként, illetve arra is kért, tegyek javaslatot arra, hogy helyben még milyen módon hasznosítható. Ugyancsak ő szorgalmazta, hogy, amint csak lehet, jelenjen meg a falu értéktárában, készüljön róla leírás a település egyháztörténeti összefoglalójához. Ez a projektszerű munka

két és fél éve kezdődött el, és most is tart. Ő megteremti hozzá a forrásokat, műszaki körülményeket (polc, helyiség, szállítás, tárlók, anyagok) én pedig elvégzem a gyűjtemény regisztrálásával, feltárással, védelmével kapcsolatos feladatokat. Hosszú távú együttműködésben gondolkodunk, melyet pártol a falu kicsiny népe, s melyben mindenki azt végzi, amihez ért, amiben kompetens.

Felmerülhet a kérdés: nem volna-e jobb a gyűjteményt beszállítani egy nagyobb közgyűjteménybe? Nyilvánvaló volt, hogy a település meg akarja tartani és védeni ezt a gyűjteményt, sajátjának tekinti, múltjához tartozónak, s ehhez joga is van, jogalapja is van (majd erre bővebben a gyűjtemény bemutatásakor utalok). Ezen túl a gyűjtemény áttekintését követően arra jutottam, hogy a gyűjtemény értékes darabjai közt nincs olyan, ami ne volna meg a magyar múzeumkönyvtárakban (közelükben Keszthelyen a Georgikonban, vagy Csurgón, a református gimnázium nagykönyvtárában). A polgármesterrel abban egyeztünk meg, hogy ha valamelyik darabot nem tudjuk a saját eszközeinkkel megvédeni a romlástól, úgy mindenképp felajánljuk erre alkalmas könyvtárnak. A gyűjtemény digitalizálását elkezdtük fényképezéssel. A borítók, címlapok, bejegyzések kerülnek digitalizálásra, illetve a 18. századi magyar nyelvű könyvek, amennyiben nem hozzáférhető a világhálón digitális változat. Ha van ilyen, úgy azt a változatot ajánljuk látogatóinknak. Ma a jelenkori könyvtári állomány mellett (amit a nagykanizsai Halis István Városi Könyvtár gondoz a KSZR keretében) él, egy épületben vele, így az olvasók számára, bár felügyelet mellett, szabadon elérhető.

Az eddigi tapasztalat szerint a rendezett állapotú gyűjtemény magára vonja a figyelmet, a kiállítások pedig meghökkenetették a falunapon, értéknapon résztvevőket, legyenek azok fiatalok, idősek, magyarok, romák, németek. Az idősebbek között elindult az emlékezés folyama is egy-egy könyvi bejegyzés vagy irat láttán, ezeket is igyekszünk lejegyezni. Azaz, ha lassan is, birtokba veszi a gyűjteményt a falu, és talán most ez is a legfőbb eredmény.

A gyűjteményről

A zalamerenyei régi könyv- és iratgyűjtemény alapvetően egyházi gyűjtemény, könyvek és pár kézirat. A gyűjteményben ősymotatvány ugyan nincs, *régi könyv* (1800 előtt megjelent mű) annál inkább, 57 kötet. A gyűjtemény több mint 300 év könyvészetét reprezentálja, így szemléletes, változatos kiállításokra alkalmas, ami Zalakaros fürdőváros közelsége miatt turisztikai látványossággá is tehető, illetve nemcsak zalamerenyei, hanem a falu történetét bemutató vándortárlatra is alkalmat adhat.

A 843 kötetet, 13 periodika kötetét (folyóirat, évkönyv) és kéziratokat, kézirttörödékeket számláló gyűjtemény a valamikori plébániai könyvtár maradáka. A gyűjtemény 17-18. századi darabjaiban szerepel sorszám (leltári szám). Kétféle leltári számsort is láthattunk, az első 1816-ban, Fekete Antal plébános (1795-1846) ideje alatt készült, piros számozással, a második 1846-os leltározás eredménye, amit az ekkor hivatalba lépő Viola János (1883-ig volt plébánosa a falunak) végzett el, s aki több könyvet is újrakötött, megjavított. Ez a sorszám kék. Néhány, később ajándékba kapott könyvön más, a korábbi származási helyéről való sorszám szerepel.

A gyűjteményben a legkorábbi kötetek latin nyelvűek, a 19. századból vannak már gótbetűs német nyelvű művek, a 19. század második felétől pedig a magyar nyelvű irodalom a legszámottevőbb. Az állomány harmadát teszik ki a latin nyelvű könyvek, melyek zöme 18-19. századi kiadású katolikus egyházi irodalom: a papi hivatalhoz szükséges

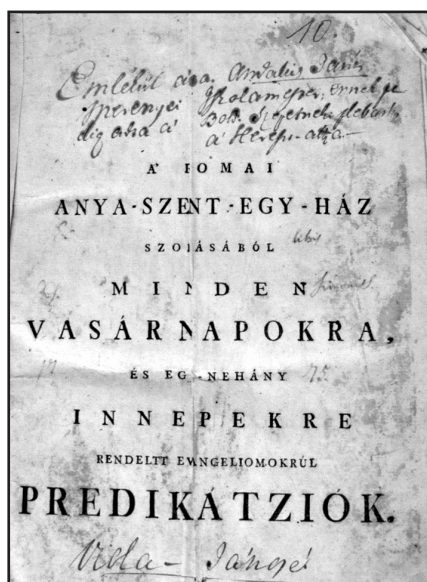
Bibliák, latin nyelvű szertartáskönyvek, a plébánosok önképzéséhez szükséges korabeli katolikus teológiai és egyháztörténeti irodalom, egyházi segédletek (konkordanciák), latin-görög, latin-német szótárak, sematizmusok. A díszes szertartáskönyvektől a kisméretű dogmatikai művekig.

A legkorábbi kötet egy jezsuita szerzetes Jézus tökéletességéről való elmélkedése az 1621-es évből. Egy teológiai mű köteteit (Paulo Gabrielle Antonie: *Theologia Moralis Univerſa...*, Róma, 1766) Kálóczy György, a falu 1785-1795 közötti plébánosa hozta magával, a könyvek címlapjainak bejegyzései szerint 1770-ben kerültek birtokába az akkor friss művek, lehet, hogy egyenesen Rómából.

A gyűjtemény számunkra legértékesebb része a magyar szerzők prédikációkat, beszédeket tartalmazó kötetei a 18. századból, a 19. század elejéről. Benkovich Ágoston nagyváradai püspök, Csuzy Zsigmond pálos szerzetes, Egyed Joákim pálos rendi tanító, Káldi György jezsuita szerzetes, bibliafordító, Padányi Biró Márton veszprémi püspök, Pázmány Péter esztergomi érsek, Vajda Sámuel, a „*Szent Benedek szerzetén-lévő Tibanyi Kalastromnak apátja*”, Szepessy Aloiz tarcali plébános, „*a mogoródi Boldog Asszony Apátura*”, szép tipográfiájú, és a korabeli ékes magyar nyelven íródott műveit vehetik kézbe a merenyei lakosok, oda látogatók.

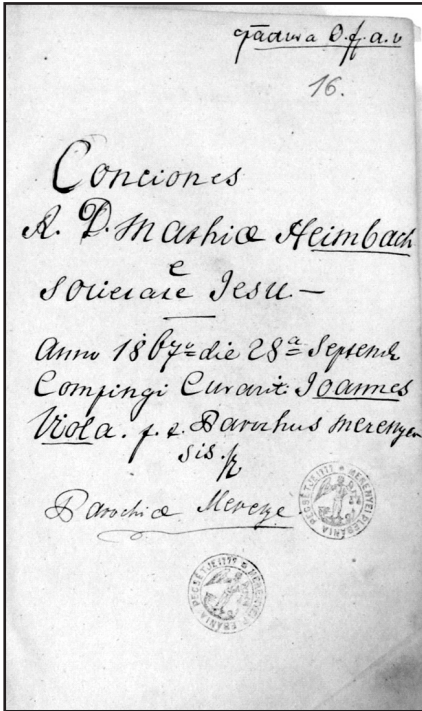
A könyvek bejegyzései szerint a könyvek nem mindig akkor, vagy annak az évnek közelében érkeztek a gyűjteménybe, amikor kiadásra kerültek, a 18. századi kötetek legalább harmada sokkal később, a 19. század második felében, már mint könyvrítkaság, értékes régi könyv-vagyontárgy került a gyűjteménybe, ajándékként. Strausz Antal, aki a falu plébánosa volt 1905-1923 között, több könyvet is kapott a dobzonaki (ma szlovéniai település) Strausz Flórián plébánostól, aki valószínűleg rokona volt. (A bejegyzésekben a „*parochus*” kifejezés szerepel, aki nem más, mint a parókiával rendelkező áldozópap a római és görögkatolikus egyházban.) A gyűjtemény eddigi feldolgozása során kitént, hogy a falu ismert, 1715-től 1985-ig működő 12 plébánosából 5-en jegyezték be nevüket könyv-

be mint tulajdonukba, vagy mint a plébánia tulajdonába: Benke György, Kálóczy György a 18. századból, Fekete Antal, Viola János a 19. századból, Strausz Antal a 20. századból. Természetesen nem jelenti ez azt, hogy a többiek (időrendben: Erdős György, Zsvolicics Pál, Fejér János, Végh Sándor, Csánk Béla, Láber Miklós, Párkányi József atyák) nem gazdagították a plébánia könyvtárát.

Pázmány Péter: A római anyaszentegyház szokásából minden vasárnapokra és egynehány innepekre rendelt evangéliumokról prédikátságok (Pozsony, 1786.) könyvének címlapján a bejegyzés: Emlékül ada Antalics János merenyei iskolamester, ennek pedig ada a poss. Szepetneki plébános, a Keresztatya

A könyv Viola Jánosé (a merenyei plébános volt 1846-1883 között).

A bejegyzés egy címlap nélküli R. P. Matthiae Heimbach (jezsuita szerzetes): *Rhetoricae Christinae in verbum dei purem per dominicas et festa totius anni ...* című kötetének (1702-es kiadás) szennycímlapján szerepel. A hiányzó, a bevezető szövegeket és ajánlást (8 oldal) korábban valamiért éles eszközzel kimetszették. A sérült kötetet Viola János parókus (plébános) költette be 1867. szeptember 28-án, és ő jegyezte rá a kötet szerzőjének (összeállítójának) nevét is.

A gyűjtemény 19. század végi– 20. század eleji (1930-as évekig) egységében is az egyházi szakirodalom döntő. Itt számosságban az egyházi periodikumok (*Egyházi Közöny, Evangélium, Katolikus Közöny, Religio – Népnevelő, Katolikus Szemle, Néptanítók lapja*, annalesek, kalendáriumok) teszik ki a legnagyobb egységet. A Püspöki Körlevelek (*Litterae Circulatio*) kötetei (évenként összekötött egységei) is kézbe vehetők itt. Az első kötetek (1788-1842; 1842-1858.) kéziratosak, az 1858– 1870-es kötet kéziratos másolat (kék tintás), az ezt követő kötetek már nyomtatottak. A gyűjteményhez tartozik még a katolikus népiskolai hitoktatáshoz szükséges vallási irodalom és a diákok számára ajánlott korabeli ifjúsági könyvek néhány darabja.

A gyűjtemény értékét emeli, és a településhez való kötődést erősíti, hogy sok könyvben találunk kéziratos bejegyzést, és sokukban szerepel a falu vagy a plébánia Szent Mihály arkangyalt ábrázoló körpecsétje.

Kéziratok

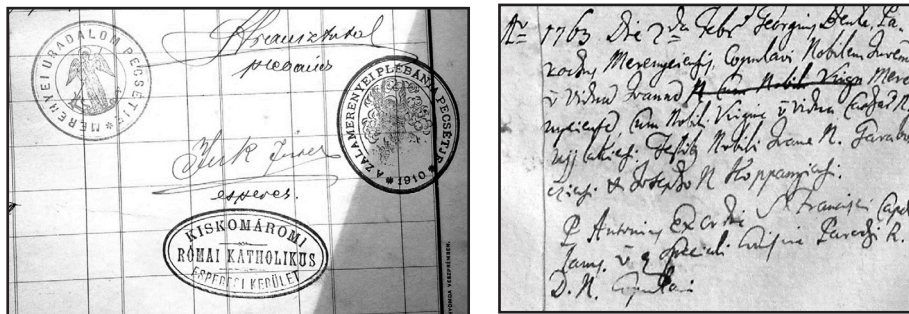
A gyűjteményben található néhány kézirat:

- a „Zalamerenyei romai katolikus templom pénztára” az 1920-as évekből,
- az egyházi birtokok birtokigazgatási irataiból néhány darab az 1930-as évekből
- katolikus népiskolai dokumentumok (pl. „Fölvételi napló a zalamerenyei rom.kath. elemi népiskolavegyes mindennapi és vegyes ismétlőiskolai növendékeiről” 1908/1909., 1909/1910., 1913/14 és 1917/18. tanévi füzetei ; „Előmeneteli és mulasztási napló 1910/11. Zalaijtlak”).

Ezek digitalizálása megkezdődött, és annak befejeztével az illetékes levéltárakba kerülnek. Itt is fő szempont a hozzáférés biztosítása a falu számára saját történetét illetően, mielőtt elmerülnének ezek az iratok a nagy levéltári fondtengerekben.

E tekintetben is érezhető a falu bizalmatlansága a hivatalok felé, viszont ezek az iratok pótolhatatlanok, másutt nincsenek meg, ezért is fontos digitális másolatok készítése, és azt követően az iratok védett helyre kerülése.

A füzött, rendezett kéziratokon túl találtunk néhány bejegyzést könyvekben is. Ilyen például Merenye 1760-1768 közti plébánosa, Benke György egy keresztelési bejegyzése 1763-ból:

A képen a plébánia 1921-évi számadáskönyvének oldala jól olvasható pecsétekkel

A gyűjtemény hasznosulása Zalamerenyén ma

Zalamerenyén a gyűjtemény kikerült a raktárból, hozzáférhetővé és a helyi értéktár részévé vált. Ez összefügg azzal a társadalmi és kormányzati kezdeményezéssel, mely a helyi értékek rögzítésére, meghatározására és megőrzésére szólítja fel a településeket.

A Kis-Balaton menti településen, annak ellenére, hogy lakossága csekély (az utóbbi fél évtizedben stagnál), a falu vezetése – különösen Ódor László polgármester, aki látja értékét – , meg akarja tartani a gyűjteményt, turisztikai értékévé és oktatásban is hasznos gyűjteménnyé kívánja tenni a falu értéktárába emelve. Az oktatási célú hasznosítást elsősorban a nyári táborozásokkor képzelik el, mivel jelenleg nincs oktatási intézmény a faluban. A turisztikai hasznosítást a település jelentős egyháztörténeti múltjához kapcsolódóan képzelik el, a falu ünnepeire létrehozott állandó kiállítással, virtuális kiállítással, a gyűjteményt bemutató reprezentatív katalógus létrehozásával és a turisták, a faluba érkező vendégek számára a gyűjtemény bemutatásával. Ma már megfelelő helyen, zárható üveges könyvszekrényekben, tematikus rendben sorolódik a gyűjtemény, mely a megújult faluházban kap helyet. Vannak bemutató könyvszekrények is, melyek a falu ünnepein bemutatathatóvá teszik a gyűjtemény néhány szép, magyar nyelvű darabját.

Pölöskefői kéziratok és fotók

Mező Ferenc első és egyetlen szellemi olimpiai bajnokunk szülőfalujában, Pölöskefőn (1885. március 13-án született itt), ahol szobor és emléktábla is őrzi emlékét, a jegyző-asszony a polgármesteri hivatal felújítása során, egy halom tsz irat rendezésekor talált

egy 19. század eleji számadáskönyvet, néhány korabeli összekötött iratot, és pár 1960-as évekből való rossz állapotú fotót a faluról. Ezeket most a település polgármestere, Tóth Jenő őrzi elzárva, és csak különleges alkalmakkor mutatja meg. A könyvtár bővítését és szépítését követően 2017. október 11-én megrendezett könyvtáratavon adta kezembe az iratokat a falu múltja után is élénken érdeklődő polgármester azzal a kéréssel, hogy mondjam meg, mi is áll bennük, miféle iratok ezek. Elsőre láttam, hogy alapvetően egy számadáskönyvet tartok a kezemben, legalábbis az első íveken ez volt olvasható. Ott meg is beszéljük az iratok kezelésének módját és a hasznosítási lehetőségeket. A dokumentumokat digitalizáljuk, majd 2019 elején falutörténeti előadáson mutatjuk be a falu közönségének és a szomszéd falvakból hívott vendégeknek. Terveink szerint a számadáskönyvet szövegűhű közléssel, néhány fényképpel az eredeti oldalakról önálló kiadványban is megjelentetnénk, mely a falutörténeti sorozat indító darabja volna. A füzet állapota viszont mindenképp megkívánja a restaurálást, illetve megfelelő levéltári állományba kerülését.

A számadáskönyvről és mellékleteiről

A kötetbe elsőként a falu számadását jegyezte be a falu bírása 1813 és 1834 között. A kiadásokat sorolja a számadás évenként, havi bontásban. Egy példa:

Year	Month	Contributor	Unit 1	Unit 2	Unit 3	Unit 4	Unit 5	Unit 6
1817	Januarius	100. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	1.	2.	3.	4.	5.	6.
		110. Veres György Kárára	2.	1.	2.	3.	4.	5.
		120. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	3.	2.	3.	4.	5.	6.
		130. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	4.	1.	2.	3.	4.	5.
		140. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	5.	1.	2.	3.	4.	5.
		150. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	6.	1.	2.	3.	4.	5.
		160. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	7.	1.	2.	3.	4.	5.
		170. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	8.	1.	2.	3.	4.	5.
		180. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	9.	1.	2.	3.	4.	5.
		190. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	10.	1.	2.	3.	4.	5.
		200. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	11.	1.	2.	3.	4.	5.
		210. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	12.	1.	2.	3.	4.	5.
		220. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	13.	1.	2.	3.	4.	5.
		230. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	14.	1.	2.	3.	4.	5.
		240. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	15.	1.	2.	3.	4.	5.
		250. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	16.	1.	2.	3.	4.	5.
		260. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	17.	1.	2.	3.	4.	5.
		270. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	18.	1.	2.	3.	4.	5.
		280. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	19.	1.	2.	3.	4.	5.
		290. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	20.	1.	2.	3.	4.	5.
		300. Kádics Karol Olajmáza, Kálfejőmfa	21.	1.	2.	3.	4.	5.

A bevételek a falu erdejének (ölfára, szerszámfára, szalfára, *abroncsért*, *vesszőért*) és legelőjének használatáért (szarvasmarhák, sertések, juhok legeltetéséért legelőbér) folytak be leginkább. Kifizetés sokkal kevesebb volt (pl. fahordásért). Ez persze nem jelenti azt, hogy a falu csak gazdagodott, hiszen a befizetések hasznát is át kellett adni a földesúrnak.

Később ezt a füzetet használták a falu protokollumának. Meghagyva a számadást, s kihagyva pár ívet, ide másolták be a rendeleteket, járási és helyi szabályokat és jelentéseket 1853-tól 1865-ig.

A füzet lapjai közt van még néhány gazdasági irat, perirat és jegyzet is. A számadáson kívüli iratok többsége nem Pölöskefőre vonatkozik, hanem Nagykanizsa és vidéke ügyeivel kapcsolatos, mintegy a falunak megküldött hirdetményekhez csatolódóan, de vannak olyanok is, melyek az ügyekben érdekelt pölöskefői rokonsága nyomán maradt a faluban. Ilyen például a megözvegyült Kolongya Györgyné Horváth Borbála kérelme, már nagykanizsai lakosként, a kanizsai magisztrátushoz. Konkrét kapcsolatokat majd csak a

digitalizálás, elolvasás, átgepelés után tudunk kimutatni. Ha nem is mindegyik irat esetében, de a jól adatolható ügyekben ezt meg is kíséreljük.

Védhető és védendő-e helyben a régi könyv, irat, vagy le kell-e mondania róla a településnek?

– vetettem fel előadásomban is. Védhető, s ha a falu felismeri értékét, biztosítja az alapvető védelmet (száraz hely, zárható könyvszekrény zárható helyiségben), de arra a falvaknak nincs forrása, hogy restauráljon egy-egy ilyen kiadványt. Ekkor vetődik fel az a dilemma, hogy erre költsenek-e a falu szűkös keretéből, vagy ajánlják-e fel a könyvet, iratot közgyűjteménybe, ahol erre van lehetőség, de akkor le kell mondaniuk erről az értékről. Ilyenkor fontos az a szempont is, hogy a restaurálandó dokumentum az egyetlen értékes darab-e vagy van jó állapotban lévő más is. Ha tanácsot kérnek a könyvtárostól ilyen esetben, az jó, mert a könyvtáros szakmai megbecsülését jelenti, de a könyvtárosnak nehéz a dolga, hiszen a dokumentum védelme és a település értékeinek védelme egyformán fontos szempont. A kis falvak sokszor élték meg a hivatalos hozzáállás rideg bürokratizmusát, ahol jószerivel magyarázat nélkül elvitt a mindenkori hatalom bármit, ezért érthetően bizalmatlanok és érzékenyek erre, nem szívesen mondanak le értékeikről, ezért a tanácsot adó könyvtárosnak a szakmaiság mellett empatikusnak kell lennie, és nem helyezkedhet a gazda szerepébe. A település döntését el kell tudnunk fogadni, és ehhez a döntéshez képest biztosítani a dokumentum védelmét közösen a településsel. Valljuk meg, azért is nehéz ez a helyzet, mert ma a városi és megyei könyvtárak sem bővelkednek muzeális állományvédelemre, restaurálásra való forrásokban, pedig itt még közelebb volna a dokumentum a településhez, mint a távoli országos muzeális gyűjteményben. Segíthetne egy ilyen tematikájú pályázat.

A ma is működő plébániák többségén is van régikönyv gyűjtemény, de az a plébános atyák házikönyvtáraként működik, nincs kapcsolata a falu könyvtárával. Érdekes ilyen helyeken felvetni a helyi értéktárba kerülését, és néhány darab bemutatását a falu identitását ápoló ünnepein.

Hogyan illeszthető be egy ilyen gyűjtemény a közkönyvtári szolgáltatások közé és van-e teendője a könyvtárosainknak ezzel?

Mindkét említett esetben a KSZR keretében végzett könyvtári szolgáltatás során került szóba a fellelt kincs. Szerencsés, hogy a könyvtárban az új, friss dokumentumok és a régi, a falu szemében muzeális gyűjtemény együtt mutatkozik, s a régi gyűjtemény gondozásával a könyvtáros megismerheti a falu történetét és elmélyítheti kapcsolatait a település idősebb lakóival.

A könyvtárosok vállalhatják, hogy szakmai segítséget adnak a régi gyűjtemény védelmében, feltárásában, digitalizálásában a helyi és a virtuális értékőrzésben. Érdekes-e ezt vállalni? Mindenképp, de nem erőn felül, és szorosan együttműködve a településen mindenkivel, akivel csak lehet. Érdekes nemcsak a polgármesterekkel, hanem az épületet gondozó minden emberrel kapcsolatot tartani, megbeszélni velük, hogy rendezvények vagy az épületben végzendő munkák során hogyan is kell védeni a gyűjteményt.

Annak is tudatában kell lennünk, nekünk, könyvtárosoknak, hogy a településen maradó könyvészeti értékek, régi könyvek sorsa mindenkor függ a település vezetésének

szándékaitól, azaz az önkormányzati választások és változások eredményétől. Ezért folyamatosan kell követnünk a már feltérképezett gyűjtemények sorsát, számítva arra, hogy esetenként be kell menekítenünk könyvtárunkba, és helyet kell keresnünk annak egy nagyobb gyűjteményben.

Akkor sikeres tevékenységünk, ha a gyűjtemény nem zárt múzeumává válik, hanem egy izgalmas falutörténeti szolgáltatássá, ha a gondozásába bevonjuk a helyben alkalmas önkénteseket, felvértezve őket a megfelelő ismeretekkel, és ha a hangsúly emellett is az olvasáson, a friss könyvtári állomány intenzív használatán marad.

Jegyzet

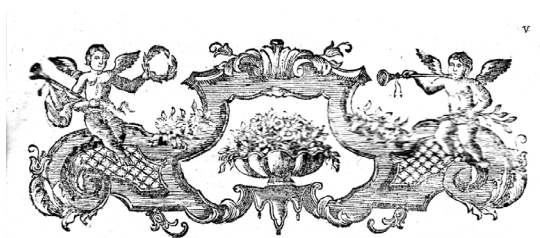
1. Írásom fő mondanivalója, vázlatosan, az MKE 50. vándorgyűlésén, Keszthelyen hangzott el.

A „régí könyv, régí könyvgyűjtemény” kifejezést most tágabb értelemben használom itt, mint azt a könyvészeti szakirodalom (régí könyv: 1501-1800 közt megjelent könyv), minden 1945 előtt kiadott művet idesorolok.

Si non in timore Domini instanter tenueris te, cito subvertetur domus tua. Eccl. 27. v. 4.

Ha az Úr félelmében szüntelen nem tartod magadat, hamar fél-fordul a' te házad.

P R Æ F A T I O.

Veress Anikó

A nyomok a könyvtárba vezetnek

Nyomozás a krimi világában – vetélkedő az iskolai diáknapon

A diáknapra szervezett vetélkedő célja az volt, hogy játékos feladatokon keresztül, kötetlen formában népszerűsítse a könyvtárat és az olvasást. Fel szerettem volna hívni a figyelmet az új beszerzésekre¹ és a krimi műfajára, amely nem olyan népszerű a középiskolás fiúk körében.

A vetélkedő tartalma, keretei

A vetélkedő témája a krimi volt. Választásom azért esett erre a műfajra, mert a pályázaton nyert könyvek között több rejtélyes történetet dolgozott fel, illetve tapasztalatom alapján ez a korosztály szereti a nyomozós feladatokat, habár a krimi műfaját nem kedveli. A rendezvényen 6 két fős csapat vehetett részt. A verseny 1,5–2 órát vett igénybe. A rendezvényt támogatta a diákönkormányzat, így az első három helyezett jutalomban részesült.

A vetélkedő során hat detektívregényt szerettem volna megismertetni a diákokkal, melyek közül kettőt választottam a pályázaton nyert könyvekből. A könyvek a következők:

- Böszörményi Gyula – Machó Zsófia: EzoPara 1. könyv, melyben hőseinket egy eleven halott temetésére hívják (pályázaton nyert)
- Gimesi Dóra – Jeli Viktória – Tasnádi István: A körző titka (Időfutár 1.)
- Mészáros Dorka: Én vagy senki
- Nesbo, Jo: Hóember
- Poznanski, Ursula: Erebos (pályázaton nyert)
- Szabó Tibor Benjámin: Epic. Az első küldetés

A kerettörténet szerint hat könyv tűnt el a könyvtárból, s ezeket a csapatoknak (nyomozóknak) kellett megkeresni. A feladatok négy nagyobb téma köré csoportosultak: helyszínelés, informálódás, nyomozás, sajtótájékoztató. A versenyzők a vetélkedő során

egy jegyzőkönyvet töltenek ki. A csapatok a feladatokra pontokat kaptak, s a legtöbb pontot elért csapat nyert.

Formai, szervezési szempontok

A feladatok felépítése révén maximum 6 csapat vehet részt a vetélkedőn. Szükség van a feladatok megoldásához minden csapat számára egy internettel rendelkező számítógépre, valamint egy QR-kód olvasására alkalmas mobil eszközre. Mi a vetélkedőt egy számítógépes teremben tartottuk, mivel a könyvtárban nincs megfelelő számú számítógép. A verseny során a diákoknak természetesen a könyvtárat is kellett használniuk.

1. A helyszínelés

A helyszínelés a ráhangolódást szolgálta, itt három feladaton keresztül ismerték meg a tanulók, mely könyvekről lesz szó a vetélkedő során. A feladatmegoldás közben használhatták az internetet.

a) Különbségkeresés

Az első feladat egy különbségkeresés volt, amely során két képet kellett összehasonlítani. Egy nyomozó számára fontos a jó megfigyelőképesség és a memória. Az egyik képen az összes, pályázaton nyert könyv látható, a másikon kettő hiányzik. Először az összes könyvet tartalmazó képet nézhették a versenyzők egy percig, aztán a hiányosat, s ez alapján kellett megállapítaniuk, hogy mely könyvek tűntek el. A fotót úgy érdemes elkészíteni, hogy jól olvashatóak legyenek a könyvek címei. Ezt a feladatot akár élőben is meg lehet valósítani, s akkor biztos nem lesz probléma a címek láthatóságával.

b) Hiányos tárgyi bizonyítékok

A második feladatban elszakadt könyvborítók alapján kellett kitalálni a hiányzó könyvek címét.

c) Kirakó

A harmadik feladatban egy-egy puzzle-t kellett kirakniuk a versenyzőknek a maradék két könyv kitalálásához. A puzzle-kat az internetes Jigsawplanet nevű programmal készítettem.²

2. Az informálódás

Két témát tartalmaz ez a szakasz.

a) Keresztrejtvény

Az elsőben a krimiről általában kellett információt keresni az interneten. Ehhez egy keresztrejtvényt készítettem, melyből minden csapat megtudhatta, hogy a nyomozás során a későbbiekben melyik könyvet kell megkeresniük. (Ez a feladat azt is meghatározta, hogy a vetélkedőben maximum 6 csapat vehetett részt.) A csapatoknak ugyanazokra a kérdésekre kellett válaszolniuk, csak a megoldás lett minden csapatnál más. A keresztrejtvény kérdéseit egy-egy QR-kód mögé rejtettem, melyet papíron kinyomtatva kapott meg minden csapat.

A diákok ezt a feladatot tartották a legérdekesebbnek.

A keresztrejtvény kérdései (zárójelben a válasz olvasható)

- A krimi atyja (Edgar Allan Poe)
- Agatha Christie híres belga nyomozója (Hercule Poirot)
- Sherlock Holmes orvos barátja, aki megírja nyomozásai történetét (Doktor Watson)
- A skandináv krimi jelentős alkotója, regényei főszereplője Kurt Wallander (Henning Mankell)
- Nagyon termékeny kortárs magyar krimi- és kalandregényíró, írói álneve: Leslie L. Lawrence (Lőrincz L. László)
- Kondor Vilmos történelmi krimisorozata, melynek főszereplője Gordon Zsigmond (Bűnös Budapest)
- A híres svájci drámaíró, Friedrich Dürrenmatt egyik krimije (Az ígéret)

A diákok „nyomozás” közben

b) Online teszt

A másodikban rövid informálódás után töltötték ki a tanulók egy online feleletválasztós tesztet a kiválasztott 6 könyvről. A feladat elején kaptak 5 percet, hogy utánanézzenek az interneten, azoknak a könyveknek, melyeket nem ismernek a hat közül. Ehhez előzetes információkat, instrukciókat nem kaptak, csak annyit tudtak, hogy utána kérdésekre kell válaszolniuk. A feladathoz a Kahoot³ programot használtam. Minden regényhez 3 kérdést szerkesztettem, így összesen 18 kérdés lett.

Az alábbiakban közöljük a kérdéseket és a válaszlehetőségeket. A megoldást aláhúzással jelöltük.

- Q1: Melyik regény indult rádiójátékként a Kossuth Rádión?
(Én vagy senki, Ezopara, Epic, Időfutár)
- Q2: Minek az istene Erebosz a görög mitológiában?
(világosság, föld, sötétség, emlékezés)
- Q3: Melyik krimi szól egy sorozatgyilkosról, aki családostól megöl?
(Én vagy senki, Ezopara, Hóember, Időfutár)
- Q4: Az egyik krimi írója a regény írásának felénél gyilkost váltott. Melyik?
(Én vagy senki, Epic, Erebos, Hóember)
- Q5: Melyik regényben játszik fontos szerepet az időutazás?
(Időfutár, Erebos, Hóember, Epic)
- Q6: Sok természetfölötti, hátborzongató esemény történik ebben a műben.
(Időfutár, Epic, Én vagy senki, Ezopara)
- Q7: Melyik regény szól különlegesen tehetséges fiatalokról?
(Epic, Hóember, Én vagy senki, Erebos)
- Q8: Melyik krimiben tölt a főszereplő egyre hosszabb időt sötéttündeként a virtuális világban? (Erebos, Ezopara, Én vagy senki, Hóember)

- Q9: Melyik mű cselekménye kapcsolódik szorosan Kispál és a Borz-dalokhoz?
(Epic, Ezopara, Én vagy senki, Időfutár)
- Q10: A főszereplő egy nehéz természetű, alkoholistá, láncdohányos, de zseniális gyilkossági nyomozó.
(Erebos, Hóember, Én vagy senki, Epic)
- Q11: Mit jelent az Epicben feltűnő szikambria kifejezés?
(aranyetszés, művészi arányosság; a trónuson ülő Szűz Máriát szentekkel ábrázoló festmény; egy ókori város, melyet Attila hun király alapított.; az idő és a termékenység istene a rómaiknál)
- Q12: Melyik regény foglalkozik a mesterséges intelligencia kérdésével?
(Időfutár, Epic, Én vagy senki, Erebos)
- Q13: A fiatalok mindegyike küzd valamilyen problémával (testképzavar, bűntudat, ki-rekesztettség). (Időfutár, Én vagy senki, Hóember, Erebos)
- Q14: Melyik műben játszik fontos szerepet Mozart híres operája, a Varázsfuvola?
(Én vagy senki, Ezopara, Időfutár, Erebos)
- Q15: Melyik regényből készült 2017-ben film?
(Epic, Én vagy senki, Erebos, Hóember)
- Q16: Melyik regényben nyomoz 7 kamasz a zaklatójuk után, aki korábban megmérgezte 3 társukat?
(Időfutár, Erebos, Ezopara, Én vagy senki)
- Q17: Ez a regény néha a Harry Potterre, néha a Da Vinci-kódra, néha pedig az X-Menre hasonlít. (Időfutár, Ezopara, Epic, Én vagy senki)
- Q18: Melyik regényben ismerkednek össze a szereplők egy ismeretlen férfi temetésén?
(Hóember, Időfutár, Ezopara, Én vagy senki)

3. Nyomozás

A nyomozás során a részt vevő diákoknak meg kellett keresniük az iskola épületében elrejtett könyveket. (Minden csoportnak csak egy könyvet kellett megtalálnia.) A csapatok kaptak egy titkosírással írt szöveget, amely a megkeresendő könyv helyét tartalmazta, illetve egy könyvcímet oldalszámmal, amely szükséges volt a titkosírás megfejtéséhez. A titkosíráshoz a könyvkódolást használtam, ahol a betűket egy számpár jelöli. Először tehát meg kellett találni a könyvtárban a titkosírás megfejtéséhez szükséges könyvet a katalógus alapján, aztán a könyv alapján megfejteni az elrejtett krimi helyét. A kódolás megfejtéséhez szükséges könyveket úgy válogattam össze, hogy helyileg viszonylag távol legyenek egymástól, és a csapatok ne zavarják egymást a keresésben.

Pl.: Singh, Simon: A nagy bumm. Bp., 2006. 17. p.

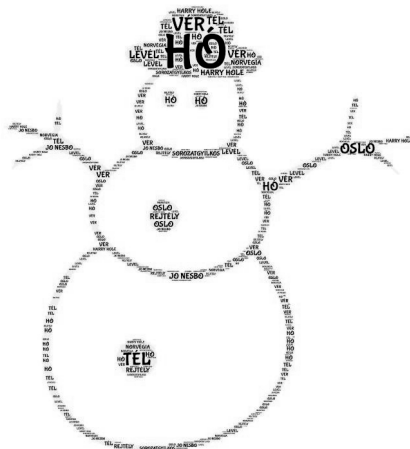
Mendöl Tibor: A földrajztudomány az ókortól napjainkig. Bp., 1999. 15. p.

Példa a kódolásra: A nagy bummban a 17. oldalon kellett a következő betűket megkeresni első szám=sor, második szám=betű a sorban):

3-10, 10-2, 3-21, 2-5, 10-7, 2-31

2-10

6-6, 5-8, 4-10, 2-9, 1-15, 14-16, 12-5

4. Sajtótájékoztató

A sajtótájékoztatót az a könyvet kellett bemutatni, amit megtaláltak. Ehhez egy szófelhőt kellett készíteniük legalább 10 szóból. Ehhez a *WordArt* internetes oldalt használtuk. Íme két elkészült szófelhő (Hóember, Erebus).

Pontozás

Az egyes feladatok elérhető pontszámai és szempontjai:

Helyszínelés 12 – Minden jó válasz 1 pont.

Keresztrejtvény 15 – Minden jó válasz 2 pont. Plusz 1 pont a megfejtés.

Kahoot 12 – 1. csapat: 12 pont, 2. csapat: 10 pont, 3. csapat: 8 pont, 4. csapat: 6 pont, 5. csapat: 4 pont, 6. csapat: 2 pont

Nyomozás 9 – 1. csapat: 6 pont, 2. csapat: 5 pont, 3. csapat: 4 pont, 4. csapat: 3 pont, 5. csapat: 3 pont, 6. csapat: 1 pont

Szófelhő 12 – 1. csapat: 12 pont, 2. csapat: 10 pont, 3. csapat: 8 pont, 4. csapat: 6 pont, 5. csapat: 4 pont, 6. csapat: 2 pont

Összesen 60

Jegyzet

1. Az EKE OFI Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) a Magyar Olvasástársaság közbenjárásával nagy mennyiségű gyermek- és ifjúsági irodalomhoz jutott. Ezeket a Kortárs olvasnivalót az iskolai könyvtárakba! 2018 című pályázat keretében az iskolai könyvtárak állományának gyarapítására fordították. A nyertesektől azt várták, hogy az elnyert művekhez kapcsolódóan osszák meg tapasztalataikat, ötleteiket, oktatási segédanyagait, amelyeket az Olvasás portálon folyamatosan közzétesznek annak érdekében, hogy a pályázat résztvevőit és bármely más kollégát inspiráljanak az olvasásnépszerűsítő tevékenységében. Már a Könyv, könyvtár, könyvtáros 2018. augusztusi száma is hírt adott a projektről, illetve meg is osztott néhányat a beküldött munkák közül.
2. A két kirakó: <https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=002108cf8a7e>
<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=2f370aeb3274>
3. <https://kahoot.com/>

Egy „újraolvasott” élet

Egy „olvasmányos” könyvet tartok a kezemben... abban az értelemben is, hogy hangulatos olvasnivaló, amelyet nem lehet letenni, de olyan vonatkozásban is, hogy olvasmányélményekről szóló írások sorát tartalmazza.

Bényei Miklós ebben a könyvében érdekes megközelítésben ír legutóbbi irodalmi élményeiről, amelyek valójában nem voltak számára újdonságok, hiszen ezúttal olyan könyveket vett kézbe, olvasott újra, amelyeket gyermekfejjel vagy később fiatal felnőttként lapozgatott. Ezek között ott van az első „igazi” olvasmányélmény (*Bazson: Kővirág*), aztán az iskolai kötelező és ajánlott olvasmányok, a valakitől kapott, különféle témájú ajándék-könyvek és minden más is, amihez sikerült hozzájutnia.

Az *Újraolvasva – batvan-batvanöt év múltán* című kiadvány lapjain egy egész élet elevededik meg. A ma már ősz hajú könyvtáros-kutató kisgyermekkorában is vonzódott a könyvekhez, melyek a tudást, a világ kitérülését jelentették számára. Szegény családban nőtt fel, nem igazán volt pénzük könyvekre, de az olvasás szeretete így is beleivódott, és valahogy mindig hozzájutott újabb és újabb olvasásélményekhez.

A családi háttér, a környezet meghatározó: a szülők mindig is szorgalmazták, hogy gyerekeik tanuljanak, olvassanak, iskoláztak legyenek. Anyjától ajándékba kapott könyvet, a testvére a népkönyvtárban dolgozott, ahol szintén talált olvasnivalót, szeretett tanárnője is ellátja könyvekkel, „példás” bizonyítványát is könyvvel (*Lestyán Sándor: Muzsikál a bükk*) jutalmazta az iskola, később kaptak egy kisebb „könyvtárat” a postamester asszonytól... vagyis az élet is a kezére játszott abban, hogy sose maradjon olvasnivaló nélkül. Ezek az élmények olyan meghatározóak voltak, hogy a szerző a mai napig olvasónaplóban rögzíti a benyomásait – hol részletesebben, hol szűkszavúbban, mikor mi csapódott le benne, mennyire érintette meg a történet.

Írásait olvasgatva beleélhetjük magunkat a korabeli falusi életbe, hiszen minden olvasmányáról úgy számol be, hogy párhuzamot von az akkori mindennapi élmények, események között, melyek segítségével beleélhette magát a történetekbe, ismerősnek tűnhettek a szereplők, az élethelyzetek, a környezet, ahol a történet játszódott. (V. Lukács Ilona részletes előszavában is sok példát hoz erre az írásokból.)

Huszonegy könyv, huszonegy történet, kellemes, olvasmányos visszaemlékezések. A történetekben érzékelhetően megérinti a szereplők sorsa, átéli érzéseiket. Sok hasonlóságot talál saját környezetével, gyermekkorának falusi mindennapjaival, iskolai barátaival (*Gajdar: Timur és csapata*), de nyitott szellemű emberként issza magába az új információkat is, soha nem látott tájakról, emberekről. A könyvekben értékeli a humanum megnyilván-

nulásait, az erkölcsi értékek bemutatását, a természet szeretetét, az író kellemes vagy épp régies stílusát.

Erősen kötődik a könyvekhez, történetekhez, vissza-visszatér olvasmányaihoz. A *Légy jó mindhalálig* szinte végigkíséri az életét: többször elolvasta, több feldolgozásban (színház, film) megnézte, és Debrecenben, kedvenc városában a történet helyszíneit is sokszor végigjárta. A könyvek iránti szeretetét is ehhez az olvasmányhoz vezeti vissza. A kötetet ma is gondosan őrzí házi könyvtárában.

A *Pál utcai fiúkat* újraolvasva fogalmazza meg a következő gondolatokat, amelyek talán saját kötete mottójaként is szolgálhatnak: „...ismét meglevenednek a hajdani emlékek, az ember vénülő fejjel is újra éli a gyerekkori élményeket... S ennyi idő múltán még mindig ott ágaskodnak – a felnőtt olvasó előtt is – az író, vagyis az emberi sors valóban nagy kérdései: az élet és a halál, a hűség és az árulás, az erény és a bűn, a hazaszeretet (ha úgy tetszik: a lokálpatriotizmus) tartalma, az önfeláldozás értéke, a megfontolt vezetés szerepe...” (77-78. o.)

A *Sztálimvárosi gyerekeket* – ahogy fogalmazza, az ifjúsági regénybe „bújtatott politikai propagandát” – tizenegy évesen olvasta, még nem mindent értett belőle. Annak idején csak a cselekmény és az ismerősnek tűnő részletek kötötték le. Felnőttként már világosabban és sokkal kritikusabban látja a történeteket, a mű születésének körülményeit.

A *Rejtelmes szigetet* is átértékelte az idő: akkor fordulatos, érdekes ifjúsági regénynek tűnt, ma már azt is látja, hogy ebben a műben Verne „az emberi értelem, a tudás és a szorgalom erejét hirdeti.” (96. o.)

Kilóg az újraolvasott könyvek sorából Sztrókay Kálmán *Technikatörténete*. Nem mese vagy regény, hanem ismeretterjesztő mű, a tudomány és a technika (akkori) vívmányairól. Mint minden könyv, ez is gazdagította a fiatal olvasó tudását a természet törvényeiről, a gépiparról, a technikatörténet magyar nagyjairól. Felnőttként a könyv kapcsán tudatosult benne a faktográfiai adatok, a bibliográfiai tájékoztatás, a kézikönyvek használatának jelentősége.

Olvasmányélményeiből a *Kőszívű ember fiai* sem maradhatott ki, bár akkoriban nem szerepelt a kötelező olvasmányok sorában, sőt Jókai nem is volt tananyag, noha nagyon népszerű volt. Gyermekkorában megragadta a történet, az érzékletes tájleírások, a találó személynevek és az emberi értékek is, mint hazaszeretet és családi összetartozás. Ma már kevésbé a szépprózai műveit, mint inkább Jókai publicisztikáját, árnyalt humorát, finom célzásait értékeli.

Hamarosan egy indián regény is sorra került: Karl May *Winnetonja*, a maga három vas-kos kötetével igazi élményt jelentett, bár már akkor is érzett benne valami „hamisságot”, hiszen az író nem járt az indiánok földjén, nem saját élményeit mesélte el a lapokon.

Jules Verne *Tizenöt éves kapitánya* akkor került a kezébe, amikor maga is szinte azonos korú volt a főhőssel. Hamarosan az író többi regénye is sorra került „Verne különösen értett az olvasó érdeklődésének a felkeltéséhez és lekötéséhez, a figyelem ébrentartáshoz” – írja visszaemlékezésében. (129. o.) A közelmúltban újra kézbe véve a könyvet, azt is megállapítja, hogy az író nagyon sok tudományos információt is közvetít a lebilincselő történetekkel, az „esztétikai erényeket és az ismeretterjesztés szándékát magas színvonalon ötvözte.” – mondta róla az egyetemi órái során a hallgatóknak.

Lehet, hogy gyermekkorában csak részben értette meg a történetek és a való élet közti összefüggéseket, a sorok mögött rejtőző mondanivalót, de felnőtt fejjel újraértelmezte

valóságos korrajzzal egészülnek ki az akkori bizonytalan benyomásai a világról, az emberekről. Érzékletes leírásokat olvashatunk gyermekkorának mindennapjairól, amelyeket az azóta eltelt évek élettapasztalata tesz igazán átélhetővé, megérthetővé. Mesék, történetek, életképek elevenednek meg a lapokon.

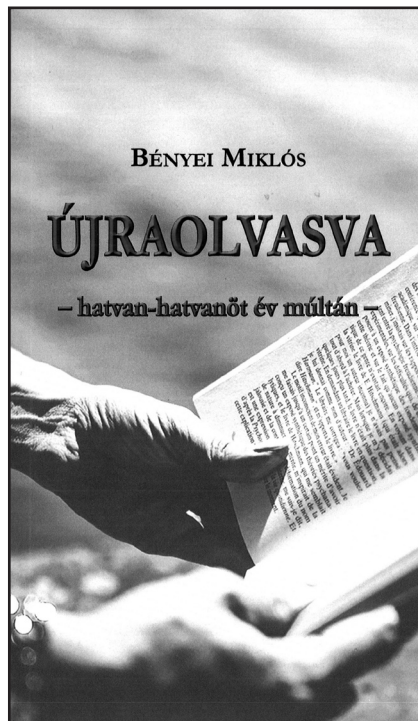
Nem tértem ki minden írására, maradt bőven felfedezni való a kedves olvasóknak.

Azt is meg kell említenünk, hogy a szerző nem tagadhatja meg könyvtáros-bibliográfus voltát (nem is áll szándékában), mert az irodalmi-történeti emlékezések mellett szakértői alaposággal mutatja be a művek alkotóit, beleértve az illusztrátorok méltatását is, sőt a művek születésének körülményeit is „elmeséli”. A könyvészeti ismereteken kívül valóságos kis korrajzot kapunk, soraiból még a korabeli kiadók történetét is megismerhetjük. A szerzőket és írásait elhelyezi az adott korban, utalva életútjukra vagy a történelmi helyzetre, amely a műveket ihlette.

Bényei Miklós írásai mögött ott van az irodalmár, a történész és az ember is – talán ez teszi a könyvet különlegessé. Ez nem „csak” egy olvasónapló: 60-65 év élettapasztalata köszön vissza a sorok között.

Bényei Miklós címzetes egyetemi tanár urat 2018 novemberében a Magyar Tudomány Ünnepe keretében a Debreceni Egyetem Informatikai Kara és annak Könyvtárinformatika Tanszéke *A bibliotékától a világhálóig* című ünnepi tudományos ülésével köszönti 75. születésnapja alkalmából.

Bánkeszi Katalin

Magyar irodalom a világhálón

Szabadon elérhető magyar nyelvű szöveggyűjtemények

„Az e-book arénában végtelenül peregnék a produkciók.” (15. o.) Mindannyian tudjuk, hogy az e-könyvek és e-szövegek megjelenése korábban elképzelhetetlen mértékben felgyorsult. Az is közismert, hogy az interneten fellelhető szövegek többnyire mindenki számára ingyenesen elérhetőek. De vajon valóban tisztában vagyunk-e a (korlátlan vagy éppen korlátozott) lehetőségeinkkel? Vajon valóban ismerjük-e azokat az ingyenesen elérhető oldalakat, ahol megtalálhatjuk a világháló talán legnagyobb kulturális lehetőségeit, a szabadon elérhető szöveggyűjteményeket és könyveket? Tisztában vagyunk-e a legális ingyenesség számtalan fajtájával? Kerekes Pál és Kiszl Péter nem kisebb feladatra vállalkozik frissen megjelent kötetében, mint arra, hogy ezekre a kérdésekre választ adjon, és segítő kezdet nyújtson ebben – az általunk esetleg már ismertnek vélt – világban. Mindkét szerző a könyvtár- és információtudomány elismert szakembere, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Könyvtár- és Információtudományi Intézetének egyetemi docense.

A digitalizálás előretörésével és a digitálisan született dokumentumok számának ugrászerű növekedésével az interneten fellelhető irodalmi adatbázisok funkciói is megváltoztak. Az internet megőrző és szolgáltató jellege számtalan problémás kérdést vetett fel az elmúlt évtizedekben. Sokszor olyan kérdések ezek, melyekről az internethasználók nem is tudnak. A kötet első részében értekezéseket olvashatunk a nyomtatott irodalmi művek és a digitális kor adta lehetőségek összekapcsolódásának bonyolult kérdéseiről. A témákat történelmi kontextusba helyezve a szerzők kitágítják a megértés dimenzióit.

A bevezető tanulmány részletesen elemzi az olvasói látásmód kiegészítésének szükségességét, az e-könyv könyvszerzési fogalmának kibővítését, illetve megvilágítja a digitális szövegkultúra megjelenésének üzleti vonatkozásait. A könyvforgalmazásra és az értékesítésre gyakorolt megkérdőjelezhetetlen hatását tényleges számadatokkal bizonyítja.

A következő fejezetben a teljes magyar nyelvű könyvállomány digitalizálásának már korábban is – szépírói, publicista és irodalomtudományi oldalról – felmerült igényeiről olvashatunk. Érdekes látni azt, hogy az irodalmi művek digitalizálása és a felhasználók számára az ingyenes hozzáférés biztosítása mennyire nem újkeletű igény. A kötetben külön alfejezetet szentelnek az e-book-szkepticizmus jelenségének. A kérdést ugyan mély-

ségeiben nem vizsgálják, de felvillantanak néhány olyan gondolatot, melyek az olvasót valóban a lábjegyzetekben megadott irodalom fellapozására ösztönzik.

Az *Olcso vagy ingyenes? A könyvvezetéséről* című fejezet kapcsán eljutunk a múlt században megjelent *Olcso Könyvtár* sorozat olcsóságának és a digitális könyvingyeneség olvasásra ösztönző hatásának párhuzamáig. Bizakodásra okot adó eredmények ugyan mindkét esetben vannak, de nem a korábban várt mértékben. A kérdés ugyanaz, mint több mint 100 éve: „... vajon vannak-e, és ha igen, hol lelhetők fel azok a művek, amelyek áttörik a kulturális közöny falait, és olvasási formulákba búják az elérni szándékozott, nem-olvasó társadalmi rétegeket?” (34. o.) Úgy gondolom, hogy a kötet második részében felsorolt szöveggyűjtemények komoly segítséget adnak az eredmény javításához.

A digitális szöveg válfaj szerinti csoportosításának sokféleségét követően a kötet bemutatja a napjainkban is működő, ingyenesen használható e-könyv áruházak és webes könyvárúházak működési mechanizmusait, néhány magyar kezdeményezésű portált, és hasznos gyakorlati tanácsokat kapunk a különböző kereshetőségi módokról is.

A digitalizálás útján vagy digitálisan született dokumentumok esetében a szerzői jogi kérdés megkerülhetetlen. Az erről szóló fejezet egyebek között rámutat arra, hogy az illegálisan feltöltött állományok jogszerűtlen használata felmérhetetlen károkat okoz a legális tartalomiparnak.

A könyv első felében olvasható tanulmányokban felvetett időszerű kérdéseket a szerzők nem hagyják nyitva. A kellő szakmai körültekintéssel megírt tanulmányokban minden esetben bátran foglalnak állást.

A kötet második részében a tematikusan rendezett szöveggyűjteményekről találunk rövid összefoglalókat. A szerzők nyíltan felvállalják, hogy az adatbázisok bemutatásakor teljességre törekedni lehetetlen. A válogatást elsősorban a tudományos és oktatási vonatkozású digitális tájékoztatás szándéka vezette. Céljuk csupán egy pillanatfelvétel készítése volt a szabadon elérhető szöveggyűjteményekről. A hosszabb-rövidebb bemutatók után minden esetben megtaláljuk az internetes portál elérhetőségét is. A szöveggyűjtemények közül szándékosan nem emelek ki külön egyet sem, mert a szerzőkhöz hasonlóan nem szeretném, ha ez a kiemelés esetleg minősítési szándékot sugallna. Inkább a gyűjtemények csoportosítására helyezném a hangsúlyt.

A felsorolás méltán a jelentősebb magyar online szöveggyűjteményekkel kezdődik. A nagyobb szövegarchívumok után további digitális könyv- és szöveggyűjteményekről olvashatunk, melyek megyei könyvtárak, egyetemek vagy magánkezdeményezések szolgáltatásai. Ezt az egyházi és határon túli gyűjtemények, majd az aforizmák és idézetgyűjtemények követik. Az informatika ma már lehetővé teszi, hogy az érdeklődők a kódexek és ősnymtatványok szövegeivel is megismerkedhessenek. Az ezeket összegyűjtő online szövegmúzeumoknak és történelmi e-book könyvtáraknak is szentelnek egy alfejezetet. Az archívumokat bemutató ismertetőik egyaránt tartalmazznak történelmi leírásokat, kiemelendő érdekességeket, keresési opciókat, statisztikai számadatokat vagy éppen felhasználói ajánlásokat.

Különösen érdekesek a *Globális e-könyvtárak, kulturális portálok szabadon elérhető magyar könyvanyaga* című fejezetben bemutatott adatbázisok. Talán nem annyira köztudott, hogy a környező országok digitális archívumaiban is jelentős az ingyenes magyar állomány.

Személyesebb hangvételű gyűjteményeket mutat be *A szabadon elérhető magyar irodalom egyedi lelőhelyei* című fejezet. Itt azokról a weboldalokról olvashatunk, melyek „nem rendel-

keznek intézményi háttérrel, viszont tartalmuk jelentős mértékben hozzájárul az ingyenes olvasási kultúrához.” (78. o.) Ilyenek a szerzői oldalak, a könyv- és könyvtárapplikációk. De ide sorolhatók a részlegesen ingyenes könyvek, melyek reklámok megtekintése után válnak elérhetővé, vagy akár a műfordítói oldalak is.

A felsorolásból természetesen a folyóiratok és a közgyűteményi digitális (tematikus) szövegtárak sem maradhatnak ki.

Az *Ingyenesen elérhető mese- és ifjúsági irodalom* című fejezetben az adatbázisok ismertetése mellett szó esik a gyerekek és fiatalok számítógép-használatának sokat vitatott társadalmi kérdéseiről is. Bár a mese- és ifjúsági irodalom részben – a korábban már említett – nagyobb szövegyűjteményekben is megtalálhatóak, a szerzők ebben a fejezetben is külön felhívják a figyelmet a világhálón található számtalan meseportálra, a gyerekek számára készített webes feldolgozású antológiákra, vagy a térítés ellenében használható gyermek-könyv-alkalmazásokra.

A könyvtár és az ingyenes e-könyv kapcsolatát és jellemzőit a szövegyűjtemények bemutatása után található két tanulmány egyike taglalja. A könyvtárak fogalma mindig összekapcsolódott az ingyenesen elérhető állományok szolgáltatásával. Az e-könyvekkel és az interneten található szabadon elérhető szövegyűjteményekkel az informatikai eszközök használata által a „*könyvingyenességnek ... teljesen új minősége jött létre*”. (104. o.) Hiszen így a könyvtárak a saját állományaikon túl is szolgáltathatnak szabadon hozzáférhető tartalmakat. Kiszl Péter és Kerekes Pál könyve ezen tartalmak szolgáltatásában is nagy segítség lehet. A szerzők azonban joggal emelik ki, hogy a könyvtárosoknak megfelelő képzésekre van szükségük ahhoz, hogy ezt a szolgáltatást a lehetőségek teljes kihasználásával tudják a felhasználók rendelkezésére bocsájtani.

A könyv végén egy „papíralapú webarchiválás” (117. o.) gyűjteményt találunk néhány ismertetett szövegyűjtemény képernyőképéből, mintegy jelezve az analóg és a digitális összekapcsolásának szándékát. Ez a szándék a könyv tipográfiai megjelenésében is felfedezhető, hiszen már a címben lévő apró 'gag' is ezt jelzi, ahol az „a” betűt egy „@” helyettesíti. Az oldalak illusztrálására szolgáló apró négyzetek is, mintha egy pixeles kép kockáit szimbolizálnák, éppúgy, mint a kötet formája, ami szintén egy szabályos, egyenlő oldalú négyzet. A külső megjelenés harmonizál a tartalommal.

A kötet a megjelenés pillanatától ingyenesen elérhető a webes felületen (<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/38988>) is. Ha belegondolunk, mi lehetne hitelesebb, mint egy szabadon elérhető magyar nyelvű szövegyűjteményekkel foglalkozó kötet, amely maga is az első perctől kezdve szabadon elérhető.

Ez a kiadvány egy nagyon hiteles lenyomat, egy szükséges korpék a magyar irodalom helyzetéről és lajstromáról az interneten. Ahogy az előszóban Tószegi Zsuzsanna is fogalmaz: „*a könyv időhorizontja negyed századnál is rövidebb, de a magyar kulturális örökség megőrzése, átörökítése szempontjából mégis egy egész korszakot fog át.*” (8. o.) Ennek a korszaknak valószínűleg valóban ez az utolsó ilyen típusú lenyomata, amely egyben segítséget nyújt az informatika és technológia által biztosított eszköz- és tartalom-bőségben, hogy az érdeklődő megtalálja a digitális tartalomkezelő eszközökre szánt szövegművek helyét és szerepét a hálózati kultúrában.

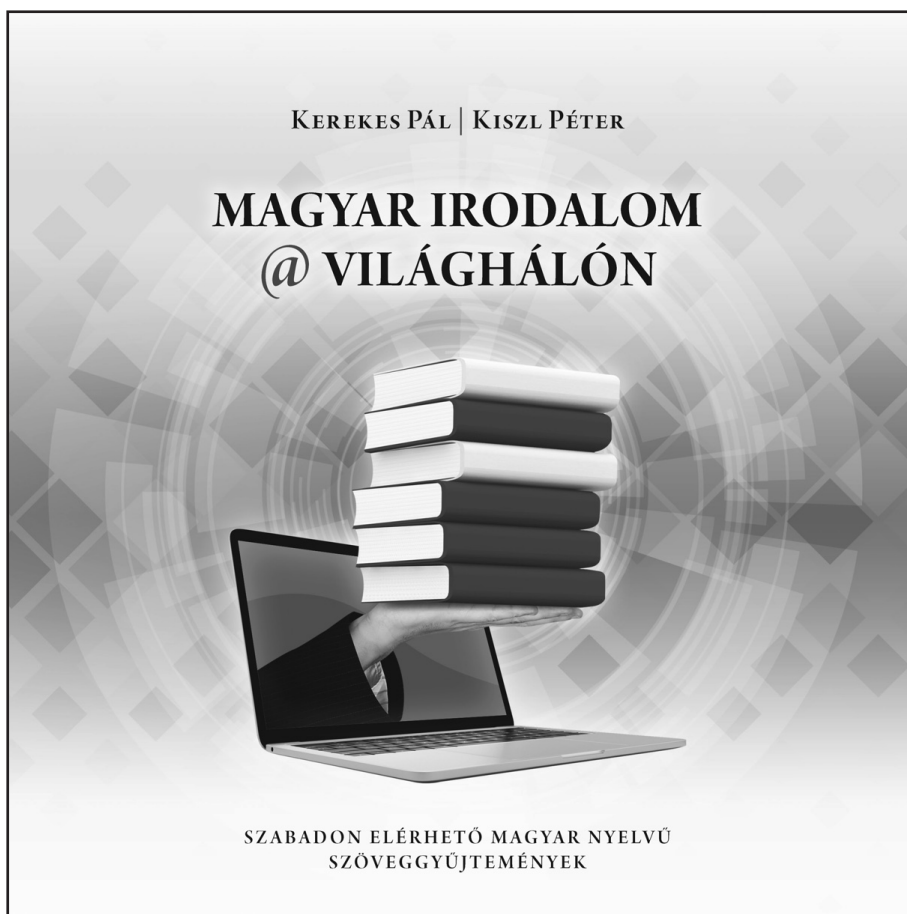
Talán érdemes lenne elgondolkozni azon, hogyan lehetne az informatika lehetőségeit kihasználva élővé tenni ezt az alapos munkával összeszedett lelőhelylistát, és összeállítani

egy webes felületen működő folyamatosan bővíthető, ingyenesen használható tematikus magyar irodalmi szöveggyűjtemény lelőhely-adatbázist.

Kerekes Pál – Kiszl Péter: Magyar irodalom a világhálón. Szabadon elérhető magyar nyelvű szöveggyűjtemények. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2018.

Radó Rita

Elektronikus tanulási környezetek

– Komenczi Bertalan könyvéről

Komenczi Bertalan az Eszterházy Károly Egyetem Médiainformatikai Tanszékének az oktatója. *Elektronikus tanulási környezetek* című könyvének megírását a szerző fő kutatási területe, az elektronikus tanulási környezetekben alkalmazott modellek, módszerek és stratégiák, valamint az ehhez kapcsolódó szemléletek és jövőképek megfogalmazása motiválta. Ezek között is kitüntetett szerepet kap kutatómunkájában az e-learning módszertani és technikai lehetőségeinek a vizsgálata, valamint az informatika, a kommunikációs technológiák lehetőségei és hatások a közoktatásra és a társadalomra.

Az *Elektronikus tanulási környezetek* című könyv, a szerző korábbi publikációinak az összegzése.

A tartalom 4 részre tagolódik. Az első részben a tanulóval és tanítással kapcsolatos történeti szemléletfejlődéssel ismerkedhet meg az olvasó. Itt olvashatunk a tanulási környezetek technológiai szervezési típusairól mint a tanulási környezetek egyfajta nézőpont szerinti osztályozásáról. A kulturális átadás történeti hagyományait eleveníti fel a szerző (utánzásos tanulás, tanítás alapján való tanulás, együttműködéses tanulás – ez utóbbi szintre előrevetíti a merevvé vált oktatási rendszerek jelenleg tapasztalható gyengeségeit). Az anyanyelv, az előbeszéd és az olvasás, az írott és beszélt nyelv, a tapasztalatok és a konstrukció alapvető eszközök a tanulásban. Az e-learning elterjedésének kezdetén csupán az írott információkra támaszkodott. A mai médiumok már hangok, filmek átadására és interakciókra is képesek, a virtuális egyetemeken pedig tevékenységeket és mozdulatokat is véghezvihetünk. Az infokommunikációs technológia kényelmesebb és hozzáférhető módon szolgáltatja az információt, amelyből tudást konstruálhatunk. Vajon változik-e az a mód, ahogyan tanulunk ma, ahhoz képest, ahogyan évezredekkel ezelőtt tettük? „*A hálózati kultúra .. ma még kezdeti, formálódó stádiumban lévő, képlékeny entitás. Nem tudjuk, hová vezet, mire alakul.*” (31. o.) A tradicionális tanulási környezetek bemutatása mellett részletes ismertetést nyújt a szerző a konstruktivista, a komplementer és a problémaközpontú tanulási környezetekről, ezek szervezési feladatairól, valamint alkalmazhatóságuk általános kereteiről, feltételeiről.

A második részben a tanulás és tanítás jelenleg is formálódó fogalmi rendszerét mutatja be a szerző, kitekintve a jövő lehetőségeire. Ebben a részben a hazai felsőoktatási modernizációs törekvéseket, azok technológiai hátterét veszi például annak az előrejelzésének megalapozására, miszerint a pedagógia területén a technológia hatására jelentős innováció fog bekövetkezni, melynek napjainkban még csak a küszöbén állunk. Ezt a változást a „tudásalapú társadalom” igényeinek már nem teljes mértékben megfelelő mai oktatási struktúra, valamint a tanulási környezetek folyamatos formálódása váltja ki. A for-

málódás mozgatórugója a használható tudás megszerzését hatékonyan támogató tanulási környezet megalkotásának vágya. A szerző a tanulásról alkotott hagyományos dimenziók bemutatásán túl az élethosszig tartó tanulás új szerveződési kereteit ismerteti (*lifelong* és *lifewide* dimenziók). Ez a szemlélet arra utal, hogy a tanulási folyamatban ma már meghatározó szerepet játszanak azok a virtuális terek és közösségek, melyek „befurakodnak” hétköznapjainkba, és megalkotják azt az új tanulási formát, melyet „nem tudatos”, implicit tanulásnak nevezünk. E tanulási folyamat „észrevétlenül” zajlik az egyénben, akire az őt körülvevő környezet, a média és a kommunikáció világa és eszköztárának használata hat, s amely kiegészíti a „tudatos tanulás” során szerzett ismereteket. Ez az átalakulás, vagyis az „információs társadalom” igényeinek megfelelő tanulásszervezési törekvés jól nyomon követhető a tanulási környezetek átalakulási folyamatában is, erről szól részletesen a 2.2 fejezet és példákkal szolgál hozzá a 2.3. fejezet. A második fejezet utolsó részének jövőképeben a szerző a technológia hatására új pedagógiai módszertan, valamint tanár-tanuló szerepváltozás lehetséges irányait vázolja fel.

A könyv harmadik részében a szerző a tradicionális és az elektronikus tanulási környezetek jellemzőit állítja szembe. Ezzel megalapozza az információ fontosságát az „információs társadalom” jelzővel illetett mai tanulói társadalom számára. Ebben a társadalomban az információ még nem része a tananyagnak, az elektronikus tananyag még messze nem tartozik az „értékes” információk közé. Ez csupán egy hasznos dolog, de nem válik a tudásszerzés fő forrásává. A mai tananyagkészítők és -szerkesztők kutatásai az elektronikus tananyagok hasznosságára, a velük véghezvitt tanulás eredményességére irányulnak. Egyre több kutatás igazolja, hogy önmagában az e-learning és az elektronikus tartalom csupán eszköz, de nem garancia a tudáshoz. Ebben továbbra is jelentős szerepe van a tanulás irányítójának. Ez a szerep azonban ma már nem feltétlenül az oktatóé, hiszen egy szociális konstruktivizmuson alapuló tanulási környezetben bármely szereplő válhat a tanulás irányítójává – több-kevesebb ideig. Ezt a szemléletet közvetíti a konnektivizmus is, melynek legismertebb hazai követője Kulcsár Zsolt. Kulcsár szerint a tanulási környezetet nem szűkíthetjük tanulmányi keretrendszerekre, a tanulók úgyis kilépnek ezekből a virtuális világokból és saját izlésüknek, kognitív képességeiknek megfelelő információk után nyomoznak a teljes világhálón. Míg tehát Komenczi a „hálózati tanítás” kapcsán fogalmazza meg az internet és a médiumok tanulásban meghatározott szerepét, addig ma már a „hálózati tanulás” fogalma azt sejteti, hogy a szervezett formában történő tanulás során fontos lenne az egyénekből álló tanulóközösségek egyedi információs „rendszerét”, ismereteit *összekapcsolni*.

A könyv negyedik részében az e-learning fogalmi rendszerét mutatja be a szerző mint az infokommunikációs technológia oktatási területen való alkalmazását. Ez a fejezet a témával most ismerkedők számára fontos alapinformációkat tartogat, az e-learningben jártas kutatók és felhasználók számára az egységes fogalmi rendszer alkalmazására hívja fel a figyelmet.

Az *Elektronikus tanulási környezetek* című könyvet azoknak ajánlom, akik most ismerkednek az elektronikus tanúlással és oktatással.

Komenczi Bertalan: Elektronikus tanulási környezetek. Budapest: Gondolat Kiadó, 2009. 175 p.

Szepesi Judit

Iskolai évkönyveket (értésítőket, érdemsorozatokat) keres az OPKM!

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM) felbecsülhetetlen értékű különgyűjteményt gondoz iskolai évkönyvekből. Az iskolai évkönyvek – vagy régi nevükön iskolai értesítők – a nemzeti kulturális örökség részei. Kis példányszámban jelennek meg, így különösen fontos módszeres gyűjtésük, megőrzésük, hiszen a családtörténetet, iskolatörténetet, neveléstörténetet, életutakat kutatók számára pótolhatatlan források. Több más intézmény is rendelkezik ilyen gyűjteménnyel, de az OPKM-é az egyik legnagyobb. Hiányok viszont így is vannak benne minden korszakból. Ezért kérjük a lakosság és az intézmények segítségét az állomány teljesebbé tételéhez.

Ha van a birtokában iskolai évkönyv, akkor kérjük, ellenőrizze le, hogy az OPKM állományában van-e! Ha nincs meg, akkor szívesen vesszük a felajánlást.

Az OPKM vállalja, hogy

- az állományából hiányzó műveket
  - állományba veszi,
  - tartósan megőrzi, nem selejtezi,
  - szakszerűen feldolgozza,
  - kutatók számára szolgáltatja,
- közzéteszi az adományozók névsorát (ha kéri/engedélyezik)

Egy évkönyvből két példányt őrzünk meg. A példányok ellenőrzésével kapcsolatban honlapunkon talál információkat: http://www.opkm.hu/?lap=dok/dok&dok_id=15

A keresésben szívesen segítünk:

- személyesen a könyvtár nyitvatartási idejében: K-P: 10.00-19.00,
Szo: 10.00-14.00
- telefonon: 06-1-323-55-72 vagy 323-5553
- e-mailben: csillag.beata@opkm.hu
- a beazonosításhoz a következő információkat kérjük:
  - település
- iskola neve (vagy a borítón szereplő cím)
  - tanévek
- Segíti a beazonosítást a borító olvasható képminőségű fotója.

A példányokat várjuk

- Budapesten az OPKM-ben, 1089 Könyves Kálmán krt. 40. (Népliget, Tündérpalota)
  - Postacímünk: 1581 Bp., Pf. 14. (Utánvétellel semmiképpen ne küldjenek semmit!)
- egyéb szállítási lehetőségek Tolnai Józseffel egyeztetethetők:
tolnai.jozsef@opkm.hu; 06-1-323-55-12

A példányba, a csomagba helyezzenek el információt az adományozó nevéről, elérhetőségéről!